

მთბზსუბი

სოციალ-დემოკრატიული ჟურნალი

რედაქციის მისამართი
 ვულკანის ქ. 10 სათ. შუადღის
 1 საათამდე, და სა-
 ღამის: 6 სათ. 7 სა-
 ათამდე.

„მთბზსუბი“ წელი-
 წადში ღირს 5 მან.
 ნახევარ წლით 3 მ.
 ცალკე ნომერი 10 კ.
 ადრესი: თფილისი,
 ნიკოლოზ ქ. № 44.

№ 22.

კვირა, 12 ივნისი 1905 წლისა.

№ 22.

რედაქციისაგან: ამ ნომრიდან **გაზეთის გზავნა** ესპობა, ვისაც ხვედრი ფული შემოტანილი არა აქვს.

„მთბზსუბის“ რედაქცია აუწყებს თავის თანამშრომლებს და მკითხველებს, რომ ქალაქ ქუთაისში 8 ივნისს გარდაიცვალა **რედაქციის წევრი და მუდმივი თანამშრომელი**
ალექსანდრე ფულუკიძე
 დაკრძალვა დანიშნულია კვირას, 12 ივნისს, დაბა ხონში, გასვენება ქუთაისიდან—დილის 9 საათზე.

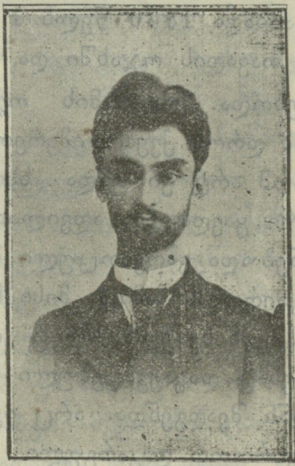
8 ივნისს ქალაქ ქუთაისში გარდაიცვალა
ალექსანდრე გრიგოლის ძე ფულუკიძე
 რასაც მწუხარებით აუწყებენ ნათესავთა და ნაცნობთ მეშველე განსვენებულისა **ელენე**, დედ-მამა **თავადი გრიგოლ სიმონის ძე** და **მარიამ მკვიდრე ასული ფულუკიძე** და მამიდები **კნინიანი ნინო ჩიკოვანისა** და **მარიამ დადიანისა**.
 პანაშვიდი ყოველ დღე საღამოს 7 საათზე.
 დაკრძალვა დანიშნულია კვირას, 12 ივნისს, დაბა ხონში, სადაც გასვენებენ ქუთაისიდან იმავე დღეს, დილის 9 საათზე.

8 ივნისს ქალაქ ქუთაისში გარდაიცვალა
ალექსანდრე ფულუკიძე
 რასაც განსვენებულის **ამხანაგები** აუწყებენ მეგობართა და ნაცნობთ.
 დაკრძალვა დანიშნულია კვირას, 12 ივნისს, დაბა ხონში, სადაც გასვენებენ ქუთაისიდან იმავე დღეს, დილის 9 საათზე.

შინაბასი: ალექსანდრე ფულუკიძის ხსოვნას, ფ. მახარაძისა.— ალექსანდრე ფულუკიძე, ნ. ელიავასი.— დაუვიწყარ საშა ფულუკიძეს, შალვა შარაშიძისა.— სხვა და სხვა ამბები.— დაბა სოფლის ამბები.— რუსეთის ქრონიკა.— პასუხი ჩვენს ბატონს, ხაშურელისა.— გლეხების ნაამბობი, ვ. ნ. ისა.— საფრანგეთის ისტორია მეცხრამეტე საუკუნეში, ანისა.— დედაკაცი და მისი ეკონომიური მდგომარეობა, კლარა ცეტკინასი, (ნათარგმნი).— ფოთში გურულ-მეგრულ მუშათა შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოების შესახებ, ბენია ჩხიკვიშვილისა.— ღია წერილი თფილ. სათ.-აზნ. სკოლის ქართველ მასწავლებლებს, ს. კანდელაკისა.— წერილი რედაქციის მიმართ.

ალექსანდრე ფულუკიძის ხსოვნას.
 დღეს დაბა ხონში მიაბარებენ სამარეს უდროვოთ დაკარგულს, ჯერ სულ ახალგაზდა, საზოგადო მოღვაწეს, ალექსანდრე ფულუკიძეს. განსვენებული ეს რამდენიმე წელიწადია შეპყრობილი იყო საშიშარი სენით. მისი ჯანმთელობა თხოვლობდა, რომ იგი სრულებით მოშორებოდა აბობოქრებულ

ცხოვრებას და სადმე დამშვიდებით და წყნარათ ეცხოვრა, რამდენსამე ხანს მაინც ასე იქცევა საზოგადოების უმრავლესი ნაწილი, და ამაში იხატება მისი ვიოომდა გონიერება. ალექსანდრე ფულუკიძე-კი მოკლებული იყო ასეთ „გონიერებას“. იმ დროს, როცა საზოგადოებრივი ცხოვრება მისგან სამსახურს თხოულობდა, მას არ შეეძლო თავის პირად ინტერესებზე ეზრუნა. როცა მისი ფიზიკური ჯანმთელობა დასვენებას და ექიმობას თხოულობდა, იგი უზომოდ შრომაში ატარებდა დროს. იგი ებრძოდა დღევანდელი საზოგადოებრივი ცხოვრების დუხჭირ მანვე პირობებს; იგი მოქმედებდა საუკეთესო პირობების მოპოვისათვის, როცა ადგილი აღარ ექნება ადამიანის დაჩაგრვას და შევიწროებას. და აი ამ სარბიელზე მეტათ ნაყოფიერი შეიქნა მისი მოღვაწეობა. თუმც ხან-მოკლე იყო ეს მოღვაწეობა, მაგრამ იგი წაუშლელი

ალექსანდრე ფულუკიძე.
 (გარდაიცვალა 8 ივნისს, 1905 წ.)

დარჩება ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების განახლების ისტორიაში. ჩვენი ოფიციალური საზოგადოება და მწერლობა მას მეტათ ნაკლებათ იცნობს; სამაგიეროთ მისი მოქმედება აღბეჭდილია ჩვენი მშრომელ ხალხის გულში. ალექსანდრე ფულუკიძის დაკარგვა ჩვენთვის მეტათ საგრძნობელია. დღეს, როცა გარშემო საერთო გათახსირება და დაცემაა, როცა პირადმა ანგარიშებმა ჩაგრულთა მოსარჩლეების წრეშიაც იჩინა თავი მეტათ მძიმე და მეტათ სამწუხაროა ალექსანდრე ფულუკიძის დაკარგვა, რომელიც მუდამ მაღლა იდგა, რომლის ზნეობის სიტუაქიზეში თვით მტრებიც-კი ვერ შეიტანდენ ექვს. მოვა დრო და, ვგონებთ, იგი შორს აღარ არის, როცა ალექსანდრე ფულუკიძის მოღვაწეობას ფარდა ახედება, და საზოგადოება აშკარათ დაინახავს, თუ რა სასარგებლო მოღვაწე, რა ძლიერი ენერჯის, მტკიცე ხასიათის და ზნეობრივი სისპეტაკის მქონებელი ადამიანი დაკარგა მან ალექსანდრე ფულუკიძეში. ახლა-კი მშვიდობით, უდროვოთ დაკარგულთ,

ძვირფასო ამხანაგო და მეგობარო, საშა! შენ არ მომკვდარ-
ხარ იმათთვის, ვინც შენ გიცნობდა, ვინც შენთან ერთათ
ემსახურებოდა და ემსახურება სახალხო საქმეს. ვაი იმათ,
ვინც საზოგადოებას უკუღმართ გზაზე აყენებენ, ვინც ბნელ
ძალებს იწვევენ! შენი სახე-კი მუდამ ბრწყინვალე იქნება და
შენი ხსოვნა შერავანდელით შეიმოსება! საუკუნოთ ტკბილი
მოსაგონებელი გახდება შენი გახსენება ყველა ტვირთმძიმეთა
და მაშვრალთათვის!

ფ. მახარაძე.

ალექსანდრე წულუკიძე

8 ივნისს ქუთაისში გარდაცვლილი ალექსანდრე წულუ-
კიძე ჯერ სულ ახალგაზდა კაცი იყო, 28—29 წლის იქნე-
ბოდა. თავისი ხანმოკლე სიცოცხლე განსვენებულმა მეტათ ნა-
ყოფიერათ გაატარა და ბევრი ვერ დაიკვებნის, იმდენი შრომა
გაეწიოს ხალხის კეთილდღეობის გასამტკიცებლათ, რამდენიც
მას მიუძღვის. ასეთი ახალგაზდის დაკარგვა მეტათ საგრძნობე-
ლია ჩვენი ხალხისათვის, ხოლო კიდევ მეტათ ჩვენთვის, გან-
სვენებულის ამხანაგებისათვის და კერძოთ ჩვენი რედაქციისათ-
ვის. სამძიმოა ნამეტურ ამ სიცოცხლით სავსე ხანაში, როცა
ყოველ დღეს მოსალოდნელია ისეთი ამბები დატრიალდეს, რომ
ალექსანდრესთანა თავგანწირული მუშაკი ერთობ ძვირფასი
იქნეს, ხოლო თუ დღევანდელი ადამიანის შემბოქველი პი-
რობები ცოტათი მაინც შეიცვალა. მაშინ მისი თეორეტიული
მომზადება და პრაქტიკული მოღვაწეობა უფრო ნაყოფიერი
იქნებოდა... როგორც ვაქვით, განსვენებული ჯერ სულ
ახალგაზდა იყო. დაიბადა 1876 წელს 1 აგვისტოს დ. ხონში
მდიდარი მემამულე თავადის ოჯახში და ბავშვობაში საკმაო
ფუფუნებაში იზრდებოდა. მისი მამის ოჯახი ერთი საუკე-
ოესოთაგანი იყო იმ დროს ქვემო იმერეთში. დედა ადრე და-
კარგა საშამ, ასე რომ არც კი უნდა ხსომებოდა. მამას იმ
დროს მეტი არაფერი ყავდა და, ადვილათ წარმოიდგენთ, რა
მზრუნველობით იქნებოდა გარემოცული მისი აღზრდა, რო-
მელსაც დედის მაგიერობას მამიდა მისი ნინო (დღეს კნ. ჩი-
ქოვანისა) უწევდა. უკანასკნელს მზეც და მთვარეც საშაზე
ამოდიოდა, და დღესაც, დავაუკაცებული საშა, მუდმივი მისი
მზრუნველობის საგანს შეადგენდა. არც იყო მეტი ეს მზრუნ-
ველობა, რადგან უდროოთ დაკარგული საშა ბავშვობაშიაც
სუსტი იყო და ამ უკანასკნელ 5—6 წლის განმავლობაში კი
უღმობელი სენით შეპყრობილი, ბუდამ ცუდათ იყო. აქვე
აღენიშნავთ მამისა და შვილის განწყობილებას, რომელსაც
არა მცირედი მნიშვნელობა ქონდა განსვენებულის ცხოვრე-
ბაში. ამ განწყობილების ერთი მხარე იქცევდა ყოველთვის
ჩემ ყურადღებას. მე მიხანავს მამა და შვილი იმ დროს როცა
საშა შვიდი წლის იქნებოდა, შემდეგ ათის, თოთხმეტ-თუთხ-
მეტის, ოცის და უკანასკნელ ერთი წლის წინათ და ყოველ-
თვის მათი მეგობრული, ამხანაგური განწყობილება მიტაცებდა
ხოლომე. იშვიათ შვილს გამოუცდია ასეთი ბედნიერება... აქ
ადგილი არ ქონდა იმ ოფიციალურ თანასწორ უფლებიანო-
ბას, რომელსაც ამყარებენ ოჯახში ნასწავლი მშობლები. არა,
ეს მამა-შვილი მართლა მეგობრები იყვენ, თუმცა რაც დრო
გადიოდა შვილი მამას უსწრებდა და იდეურათ შორდებოდა
ძვირფას ადამიანს. ამ გარემოებამ, ვფიქრობ, მეტათ შეუწყო
ხელი საშას უკუღმართ გზიდან სწორეზე გადმოსვლას. იგი შთა-
ბეჭდილებიანი ადამიანი იყო, და მშობლები რომ მკაცრათ მოქ-
ცეოდენ, როცა მან სასწავლებელი მიატოვა, შეწყრომოდენ,
შეიძლება საბოლოოთ ჩაეთრიათ იგი ცხოვრების ნაძირალებს.
მგონია, რომ სწორეთ ამ მეგობრულმა კავშირმა შეუწყო ხე-

ლი აგრეთვე მასში თავისუფალი, ხასიათ მტკიცე და დამოუ-
კიდებელი ადამიანის განვითარებას. პირველ დაწყებით მომ-
ზადება საშამ ჯერ საკუთარ ოჯახში მიიღო და შემდეგ ქუ-
თაისში კარგათ ცნობილ ქ-ნ. ხლებნიკოვის პანსიონში, რის
შემდეგაც სუსტი შესახედავით, მაგრამ სიცოცხლით სავსე,
ცქრიალა 8—9 წლის საშა ქუთაისის პროგიმნაზიაში მიაბა-
რეს. აქ ბავში სწავლით კარგათ სწავლობდა, მაგრამ თავის-
უფლათ გაზდილი, დამოუკიდებელი ხასიათის მქონე პატარა
ადამიანი სასკოლო რეჟიმს ვეღარ შეურიგდა და „ყოფაქცე-
ვაში კოჭლობდა“. მაინც, დაასრულა პროგიმნაზია და გიმნაზიის
მეხუთე კლასში გადავიდა. აქ კი ვეღარ გაუძლო ერთი მხრით
სულის შემხუთავ რეჟიმს, მეორე მხრით კი ვერ წინააღუდგა
საკმაო ენერჯით მაცდურ პირობებს და გიმნაზიას და საზო-
გადოთ სასწავლებელს სამუდამოთ გამოეთხოვა. აი ეს დრო იყო
სახიფათო საშას ცხოვრებაში, როცა მას მისი ტოლი ფეო-
დალების, ანუ ჩვენებურათ, ახალი გამოჩეკილი რაინდების
ბრბო უფრო და უფრო მიითრევდა თავისკენ, და ცოტა ხნით
დაიკავშირა კიდევ; მაგრამ მისმა სპეტაკმა ბუნებამ მალე უკუ-
აგლო ეს დროს გადასულთ ჯგუფი, გამოეთიშა მათ, რადგან
მისი ნიჭი და ფაქიზი ხასიათი სულ სხვა მხარეს ეზიდებოდა
ნორჩ ადამიანს. საშას მალე მოსწყინდა ფუქსავატი ამხანაგები,
დაიწყო გატაცებით წიგნების კითხვა, ლექსებისა და მოთ-
ხრობების წერა, რომელთაგან ორი თუ სამი კიდევ დაი-
ბეჭდა მაშინდელ გამოცემებში, და ამ რიგათ გონებრივი
ინტერესი თან და თან გაუმტკიცდა. მისი ფართო ნიჭი ვერ
დააკმაყოფილა იმ დროს (ეს იყო 90-ან წლების პირველ ნა-
ხევარში) გაბატონებულმა მიმართულებამ, თუმცა მცირედი
ხარკი მანაც გადაუხადა პატრიოტულ ღმერთას. ამ ხანაშიაც
საშას ლექსების რვეულში, რამდენათაც მაგონდება, უფრო
ჩაგრული ადამიანი იყო გაბატონებული. ასეთი იყო საშას
ცხოვრებაში გარდამავალი ხანა. 1896 წელს საშა ჯერ
ქუთაისში და შემდეგ თფილისში გაეცნო ცხოვრებაში
ახალ გამოსულ ჯგუფს, რომლის წმანდა იდეალებმა მა-
ლე წარიტაცეს მისი გონება, და ამ დღიდან დააღდა იმ
მიმართულებას, რომლის სამსახურს შეაღია თავისი ხანმოკლე
სიცოცხლე. მალე იგრძნო საშამ, რომ მისი მომზადება-განვი-
თარება არ იყო საკმარისი საფუძვლათ დადებოდა პრაქტიკულ-
მოღვაწეობას და შეუდგა თვით-განვითარების საქმეს. მაცა-
დინობდა თავდავიწყებამდე გატაცებით, და არა ერთი და ორი
ღამე გაუთენებია წიგნზე. ასეთი შრომით, მისი ნიჭიერი ბუ-
ნების წყალობით საშა მალე გაუსწორდა ბევრს მის ხელმძღვა-
ნელ ამხანაგს და მათ შორის საპატიო ადგილი დაიჭირა. ამ
დროს ქუთაისში გახშირებული იყო რეფერატების კითხვა,
რომელსაც ადგილობრივი განათლებული ქალ-ვაჟნი დიდი ინ-
ტერესით ესწრებოდენ, რადგან ეს რეფერატები აცნობდენ
ახალ მოძღვრებას, აყენებდენ ახალ კითხვებს მსმენელთა გონე-
ბის წინაშე; მათ ესწრებოდენ მოძღვრების მოწინააღმდეგეიც,
და იმართებოდა კამათი ორ მიმართულების წარმომადგენელ-
თა შორის. აქ ახალგაზდა ოცი წლის ქაბუკს საშას სწორეთ
რომ საპატიო ადგილი ეჭირა. როცა მან მიდგებოდა ლაპა-
რაკის ჯერი, ყველა სიამოვნებით მიპყრობდა თვალებს ნორჩ
ორატორს და დარწმუნებული იყო, რომ ის გონივრულათ და-
აყენებდა კითხვას, რამე ახალ მხარეს ახდიდა ფარდას, ახალ
საბუთს და განმარტებას წარმოადგენდა. განვითარების ასეთ
ხანაში მყოფ ორატორებს ზოგჯერ შეეშლებოდათ კიდევ
რამე და ამიტომ ზოგიერთი ამხანაგის ლაპარაკი გვაშინებდა
დანარჩენებს, მაგრამ როცა საშა ლაპარაკობდა, ყველას
იმედი გვქონდა მისი ნიჭის და ლოღიკის, მომხრეც და
მოპირდაპირეც გულდასმით, ამხანაგები კი გულდამშვიდებით

ვისმენდით მის ენაწყლიან საუბარს. აქ და, კიდევ მეტათ, პატარა წრეში განმტკიცდა მისი მიმართულება და 1897 წელს განვითარების შესავსებათ გასწია მოსკოვში. ყველა მოხარული იყო საშას ასეთი გადაწყვეტილებით, მაგრამ ყველას აფიქრებდა მისი მოსკოვში წასვლა. ნათესავები ურჩევდნ სხვა ქალაქში, უფრო სამხრეთისკენ წასულიყო; ამას ამყარებდნ ექიმების აზრზე, მაგრამ საშას პროგრამმა შემუშავებული ქონდა, მას სოციალურ-ეკონომიური კითხვები აინტერესებდა, ხოლო ამათი საუკეთესოთ გარკვევა-შემუშავება, რუსეთში შეიძლება ბოდა: პეტერბურგში ან მოსკოვში. ამ ქალაქებში იყო სამეცნიერო საზოგადოებანი, საცა თითქმის ყოველკვირაში იკითხებოდა რეფერატები ახალ კითხვებზე, აქ იყვენ საუკეთესო პროფესორები ეკონომიური მეცნიერებისა, და საშას გადაწყვეტილებაც შეურყეველი შეიქნა. სახიფათოთ მიაჩნდათ ნათესავებს საშას მოსკოვში წასვლა იმ მოსაზრებითაც, რომ ამ დროს მამის ოჯახის კეთილდღეობა უკვე შერყეული იყო და შიშობდნ, გაჭირვებული ცხოვრება მალე მოუსწრაფებს მის სუსტ აგებულებასო. საშამ ეს მოსაზრებაც უკუაგლო. მოსკოვში ჩამოსვლისათანავე ჩაეწერა იურიდიულ ფაკულტეტზე, საცა ისმენდა უმთავრესათ ჩუბროვის და მანუილოვის ლექციებს პოლიტიკურ ეკონომიისას და მონაწილეობას იდეპრაქტიკულ მაცადინებოშიც. ამავე დროს ემზადებოდა გიმნაზიის ატესტატის ეგზამენისთვისაც. საცოდაობა იყო ამ «უჩებნიკების» სწავლია დროს საშა. კანვითარებით ის ბევრ უფროს კურსის სტუდენტებზეც წინ იყო, მარა მხოლოთ თავასუფალ მსმენელობის უფლება ქონდა და სკუმრათ ითვლებოდა მეცნიერების იმ ტაძარში, საცა დარწმუნებული ვარ, უფლება რომ ქონოდა, თავის წვლილის შეტანასაც კი შეიძლება. დიახ, საშა სტუმარი იყო აქ, და „თეთრ სარჩულიანები“ კი მასპინძლები. გული გვიკვდებოდა, როცა ვხედავდით, რომ ჩვენი ნიჭიერი საშა ნახევარ დღეს გიმნაზიის უაზრო საგნებს ანკომებდა, პირველ ნახევარის მეცნიერულ მაცადინებობის შემდეგ. იტანჯებოდა საბრალო თვითონაც ამ უაზრო შრომით, მაგრამ უნდოდა ეძლია ეს გაჭირებაც და გაეკათა გზა მეცნიერებისაკენ. ჩვენც ვურჩევდით შრომის განგრძობას, მაგრამ ბევრათ უურო თავისუფლათ ამოვისუნტქეთ, როცა გამოგვიცხადა; აღარ მინდა ატესტატი, ამ დროს უფრო ნაყოფიერ შრომაში გავატარებო, და უკუაგლო გიმნაზიის სახელმძღვანელოები. მანაც თავისუფლათ ამოისუნტქა და შეუდგა მაცადინებობას გაორკეცებულ ენერგიით. მთელ დღეს რუმინანცვეის საჯარო ბიბლიოთეკაში ატარებდა და საზოგადოებრივ-ეკონომიური მეცნიერების ყველა კლასიკები გაიცნო და შეისწავლა. შეისწავლა აგრეთვე ფილოსოფიის მთავარნი საფუძველნი, გადიკითხა ამ დარგის საუკეთესო წიგნები. ასეთ შრომაში გაატარა ნორჩმა საშამ ორი წელი მოსკოვში. მატერიალურათ განსაკუთრებული გაჭირვება არ გამოუცდია ამ დროს; ცხოვრობდა, როგორც ყველა ღარიბი სტუდენტი, ხან უსადილოთაც დარჩებოდა, მაგრამ ეს არაფრათ აფიქრებდა მას. ორი წლის ასეთმა ცხოვრებამ კივ მოსკოვში თავისი დადი დასვა მის სუსტ აგებულებას, მისი ჯანმრთელობა შეირყა, გატყდა სუსტი არსება და ულმობელმა სენმა იჩინა თავი, ფილტვები დაუზიანდა. ორი წლის მაცადინობის შემდეგ 1899 წლის გაზაფხულზე დაბრუნდა შინ და იმავე ზაფხულზე ქორწინებით საუკუნოთ დაუკავშირა თავისი ბედი მისი გულის არჩეულს ელენეს, რომელიც შეიქნა მისი ცხოვრების ნამდვილი თანამგზავრი.

ახლა საშამ ნამდვილ ცხოვრებაში ამოყო თავი, საკუთარ ფეხზე დადგა, საკუთარი ოჯახი გაიჩინა და შეუდგა პრაქტიკულ მუშაობას. პირველათ თფილისში დაბინავდა, საცა

ცხოვრების სახსარს თვითონ რკინის გზის სამმართველოში დღიური მუშაობით პოულობდა, მეუღლე კი გაკვეთილებით. რა ბედნიერი იყო ამ დროს ეს პატარა ოჯახი! ყველა მშანაგები იქ თავისუფლათ, თავის ოჯახში, გრძნობდნ თავს და ამითი ყველაზე ბედნიერი იყვენ თვით მასპინძლები, თუ კი ასეთ განწყობილებაში მასპინძლობა შეიძლება; ამ დროს კიდევ არ მორეოდა საბრალოს სენი. რამდენიმე დღე მეც გამიტარებია ამ ბედნიერ ოჯახში და არ მაქვს წარმოდგენილი, რომ ეს დღეები ჩემი ხსოვნიდან ოდესმე წაიშალოს. ცხოვრება ხელმოკლეთ, მაგრამ თვით ამ ხელმოკლეობაში იყო სიამოვნება და ბედნიერება. თფილისში დაყვეს ერთი წელი და შემდეგ ბათუმში დაბინავდნ. იქ მატერიალურათ ცოტა უფრო უზრუნველყოფილი იყვენ, მაგრამ ბავშვების ავთამყოფობამ მიატოვებია იქაურობა და ორი წლის შემდეგ ბათუმსაც გამოეთხოვენ და ქუთაისში მოიკალათეს. ამ დროს სენიც გაუძლიერდა და თითქმის ხელი ააღებია საბრალოს ლუკმაპურისთვის შრომაზე. მხოლოთ ლუკმა პურისთვის შრომას დაანება თავი საშამ; მაცადინებობა და პრაქტიკული მუშაობა კი ერთი წუთითაც არ შეუწყვეტია საბრალოს. იდვის სამსახურს შეალია მან თავისი ხან მოკლე სიცოცხლე და მისთვის ბრძოლაში დალია სული. უკანასკნელი მისი სიტყვებიც ეს იყო: „იდეა მაინც გაიშარჯვებსო“.

ასეთი იყო საშას ხან მოკლე სიცოცხლე. ყოველგან ის საქმის შუაგულში იყო და ეწეოდა ბრძოლას ცხოვრების ზედა პირზეც და თვით შუაგულშიც. იყო თანამოზიარე და მონაწილე დიადი ბრძოლისა და ბრძოლის ასპარეზზე დალია სული.

მისი ლიტერატურული შრომის აღწუსხავს არ შეუდგებით. იგი იყო მუდმივი თანამშრომელი ჩვენი „მოგზაურისა“ და წინეთ „კვალისა“, და ყველა ჩვენი მკითხველი კარგათ იცნობს მის ნაწერებს. ის მიგვაჩნდა ჩვენ, მის გულდამწვარ ამხანაგებს, ერთ-ერთ საუკეთესო თანამშრომლათ და დარწმუნებული ვართ მკითხველებიც მკიდრო კავშირს გრძნობდნ ამ ნორჩ და უდროვოთ დაკარგულ მწერალთან. მისი „ნაწყვეტებიც“ სახელმძღვანელო წიგნათ არის გამხდარი დღეს იმათთვის ვისთვისაც და ვისთანაც ერთათ ბრძოლაში დალია სული განსვენებულმა ამხანაგმა.

ამით ვათავებ უძვირფასესი ადამიანის ბიოგრაფიას. ძნელია საზოგადოთ ასეთი მეგობრის ცხოვრების აწერა იმ დროს, როცა მისი ცხედარი ჯერ კიდევ არ გაციებულა, მაგრამ ათასჯერ უფრო ძნელია ჩემთვის საშას ცხოვრების აწერა დღეს, როცა გონება ვერ შერიგებია იმ აზრს, რომ ჩემი საშა, ჩემი ძვირფასი მეგობარი, რომლის მთელ ცხოვრებას ჩემ თვალწინ გაუვლია, აღარ არის! გულს და გრძნობას არ ჯერა რომ ეს უკანასკნელი ბაასია შენ პატიოსან ცხედართან. თვალ-ცრემლიანი დაყურებ ამ ფარატინა ქალაქს და ვწერ სუსტ, ულონო სიტყვებს, რომელთაც მკირეთაც არ შეუძლია შენი სპეტაკი ბუნების და მრავალ ტანჯული ცხოვრების დასურათება! ვერ შევრიგებია იმ აზრს, რომ დღეს უკანასკნელათ ვიხილავ შენ სპეტაკს სახეს და დღეს უნდა ვითხრა საუკუნო „მშვიდობით“!

ვერ მომიხერხებია შევეურიგდე იმ აზრს, რომ უღმობელმა სიკვდილმა საუკეთესო ამხანაგი გამოგვგლიჯა ხელიდან. ძნელია ყოველი გამოსათხოვარი სიტყვის თქმა, ძნელია დარწმუნება, რომ ჩვენი საშა აღარ არის, რომ მას ვეღარ ვიხილავთ ბორკილებ-შეხსნილ ცხოვრებაში მონაწილად, ვერ გავიგონებთ მის სუსტს, წყნარს, მაგრამ იდვის დაცვის დროს დავაში გაკაეებულ ხმას! ვეღარ ვიხილავთ მის მშვენიერ,

დიდრონ, იდვის ცეცხლით აღზნებულ თვალებს და ლახვარის მტყორცნელ მოვლვარე გამომეტყველებას!...

ნუგეშით გვრჩება მხოლოდ ის იმედი, რომლითაც გასალკლდევებულმა დალიე შენ დღენი შენნი—შენთან ერთათ ჩვენც გვწამს, რომ „იდეა გაიმარჯვებს“ და ამით ნუგეშ ცემული გეთხოვები მეც ჩემო უძვირფასესო მეგობარო!...

6. ელიავა.

დაუვიწყარ საზა ვულჟიკიძის.

ძვირფასო ამხანაგო! შენი ხანმოკლე ცხოვრება გაუწყვეტელი ბრძოლა იყო. ამ მუდმივ ბრძოლაში ორ დაუძინებელ მტერს ებრძოდი შენ განსაკუთრებული თავგანწირულებით: პირველი მტერი იყო დღევანდელი დღუჭირი ცხოვრების აუტანელი პირობები, რომელთაც მონათ გახადეს თავისუფალი აღამიანი და ძალმომრეობის მუხრუჭს უჭერენ ყოველივე ნათელს და პატიოსანს. ეს პირველი მტერი შენის და შენისთანა თავდავიწყებულ მებრძოლთა მეზხეპით ილაგაწყვეტილი და ღონე მიხდილი გდია და დღეს თუ ხვალ წარსულის მოგონებათ გახდება. მარა შენ, გამარჯვებუოს, აღარ გხვდა წილათ დამარცხებულის საფლავზე გამართულ მეჯლისში მონაწილეობის მიღება. ბედმა აღარ გარგუნა განახლებულ ცხოვრებას დასწრებოდი, რადგან მეორე შეუწყნარებელი მტერი გულქვა დარაჯათ დაგდგომოდა და საზარელი ცელი, დიდი ხანია, მამართული ქონდა შენს წინააღმდეგ. ეს მეორე მტერი—სიკვდილი იყო და ამ მტერმა დაგამარცხა შენ, გამარჯვებული... პირველ მტერს შენი ძლიერი სული ებრძოდა და სძლია კიდევ, მეორეს—შენი უძლიერი სხეული ჰქონდა ნიშანში ამოღებული და აქ მტერი გამარჯვებული გამოვიდა ბრძოლიდან. ძლიერა-მოსილი სული და ძლიერი სხეული! ასეთი ხარ შენ დღეს, ძვირფასო ამხანაგო!...

შენს დასაფლავებას მე ვერ ვესწრები. აქედან გემშვიდობები და ვეამბორები უკანასკნელათ შენს სპეტაკ ნაშთს, შენი ხსენება მუდმივი იქნება იმათ გულში, ვინც გიცნობდა. ცრემლით არ შეურაცხვეყოფ შენს ცხედარს, რადგან შენისთანა გმირების გამოკლება ცეცხლივით ედება შენი ამხანაგების გულ-ღვიძლს და ბრძოლის წყურვილს უღვიძებს მათ.

თფილისი, 10 ივნისი.

შალვა შარაშიძე.

ომის ამბები.

ცუსიმას ბრძოლა,—ეს უსამინდესი ეპიზოდია რუსეთის ისტორიაში! იქ, მოწინააღმდეგეთა ზღვის ჯურღმულში უსახელოთ ჩაიდუშა ათი ათასობით ახალგაზრდა ვაჟაკი და ას მილიონებათ ღირებული ქონება! ცუსიმას ბრძოლა—ეს სამარცხვინო დაღია ჩვენი მთავრობის ზურგზე დაკრული! იმ მთავრობის ზურგზე, რომელმაც თავის თავ მოყვარებას ანაცვალა სამშობლოს სახელიცა და ინტერესებიც. რუსეთის ხალხი, ანუ ნამდვილ რუსეთი, მონაწილე არ არის ამ სამარცხვინო სახელისა, ის მართალია და სახე ნათელი. რუსეთის დამარცხება არის მისი მთავრობის დამარცხება, ისე როგორაც მისი გამარჯვება იმავე მთავრობის მტარვალობის გამარჯვება იქნებოდა.

ცუსიმას ბრძოლა მძლავრ მუჯღუგუნევით მოხვდა მთელს საზოგადოებას, მიძინებულ რუსეთის საზოგადოებას და შეანძრია ის, ყოველი მხრიდან მხოლოდ პროტესტი გაისმის, პროტესტი თანამედროვე წეს-წყობილების წინააღმდეგ. გამოუხიზლებული საზოგადოება თხოულობს დაუყოვნებლივ ხალხის წარმომადგენელთა მოწვევას, რომ უკვე გზა ახელს ხელმძღვანელთა ჩამოართვან ქვეყნის მართვა გამკეობა.

ცუსიმას ბრძოლის ამბავი გლოვის ზარივით გაისმა მთელ დედა-მამის ზურგზე და ერთხელ კიდევ შეაწოფათა იმის მოწინააღმდეგეთა წმინდა გულით. გაისმა ხმა ზაჟინ, ქვეყნის მწერიის შტატების პრეზიდენტმა, რუსველტმა, უნდა დადგეს მისცა მეომარ სახე მწიფოებს მორიგებაზე მოლაპარაკება დაეწყეთ და როგორც ვიცით ოვივე მხარემ თანხმობა განაცხადა. მაგრამ ვინ უნდა ჩამოაგდოს ზავი იაპონიასთან? ნუ თუ იმ ბიუროკრატიათ, რომელმაც ასე უაზროთ და უმიზეზოთ ხიანხვია ქვეყანას ასეთი უბედურება? ნუ თუ ის ჩინოვნიკები უნდა დარჩენ რუსეთის წარმომადგენელი, რომლებმაც მხოლოდ თავისი კერძო საკუთრების შესარჩებათ დაღვარეს ამდენი უდანაშაულო ვაჟაკის სისხლი? ნუ თუ იმ ბიუროკრატულ მონღლებს უნდა დავანებოთ ზავის პირობებზე ლაპარაკი, რომლებიც ასე ურცხვათ ცარცვავენ ხალხის სიმძრეს, სახელმწიფო ხაზინას? არა და არა! ზავი უნდა ჩამოაგდოს მხოლოდ და მხოლოდ ხალხის წარმომადგენლებმა.

მაგრამ რა საჭიროა ზავი! სწორეთ ქვეყნის სასაცილოთ გაგვხადეს ჩვენმა ჯარის უფროსებმა! ვანა სადმე გაგონილა ამის მსგავსი რამ! ან იმდენათ გაიტაცა ისინი უხომო ჯამაგირებმა, რომ ყოველი აღამიანური ღირსება დაჰკარგეს, ან დამარცხებას გამარჯვებისაგან ვერ არჩევენ, ან არა და ჯარის კაცი უბრალო მანქანა ჰგონიათ, რომელიც წაიტყვევა და მიორჩა.

ტელეგრამებიდან ვიცით, რომ როცა ზავზე მოლაპარაკების ამბავი გაუგიათ, ჩვენს მთავარ სარდლებს „სამხედრო“ თათბირი მოუხდენიათ და იმის გაგრობა გადაწყვეტიათ. „ვითომ რა მოსაზრებითაო“ იკითხავთ და სწორეთ ეს არის სასაცილო, თანაც სამწუხარო რომ არ იყოს. იმ იმედით, რომ ახლო მომავალში გავიმარჯვებთო! დიერთო დიდებულთ! ვანა ცოტა დრო იყო გამარჯვების უნარი რომ ჰქონოდათ! რას უცდიდენ დღემდე? თუ, აღარ ახსოვთ საზარელი ტიურენჩენი, ცინჯოუ, ვაფანგოუ, დაშიჩაო, კოიოიანი, პორტ-არტური, შახე, მუკდენი და დასასრულ ცუსიმა? ნუ თუ აღარა სცხვენათ ასნთი თამამი კილოთი ტელეგრამების წერისა და ქვეყნის თვალში სამარცხვინო შამშულათ გახდომისა? ეჰ, საბრალო რუსის სალდათო! შენ მსხვერპლი ხარ შენი უფროსების განცხრომისა!

რაც დრო მოდის იმდენი მეტათ და მეტათ ეხდება ფარდა მანჯურიის მინდვრებს და საზიზღარი სურათები ერთი მეორეს მოსდევენ. ცნობილი მრეწველი ბეზობრაზოვის საქმე, რომელმაც იალუს ნაპირებზე მოიკალათა, სახელმწიფო ფულები გაფლანგა და რუსეთ-იაპონიის უთანხმოებას დასაწყისი მისცა, მთელმა ქვეყანამ ერთი წლის წინეთ იცოდა, ჩვენ კი მხოლოდ ახლა გავიგეთ და ისიც ბუნდოვანათ, გაურკვევლათ. ასეთათ ბიუროკრატის ბუნება!

მაგრამ ნუ თუ არ კმარა ის მსხვერპლი, ის ზღვა სისხლი უდანაშაულო პირთა, რომლითაც მოიწყო მორიელი მანჯურიის მინდორ ველი! ნუ თუ არ კმარა ის ზარალი, რომელმაც უკიდურეს სიღარიბეში ჩააგდო ჩვენი ქვეყანა! ნუ თუ კიდევ ახალი სისხლი და ახალი ზარალია საჭირო? მაშ სად არიან ხალხის წარმომადგენელი, რომ ბოლო მოუღონ ამ სისხლის ღვრას ამ უღმერთო და უმიზნო უღეტას. დროა დამნაშავის სკამზე წამოსკუპდენ ის ვაჟბატონები, რომლებმაც ქვეყნის დალატით დაიშახურეს ეს დროა სინათლე შევიდეს ბიუროკრატის ბნელ სამეფოში. მაშ გაუმარჯოს რუსეთის დამფუძნებელ კრებას!

„3. კ.“

დემკამე

ოზურგეთი. ღრმა მწუხარების გრძობით მიეგება ოზურგეთის ახალგაზრდობა აღექსანდრე წულუკიძის ვადაცვალების ამბავს. მუდმივმა დაუღალავმა ბრძოლამ უკეთესი მერმისისათვის ძალ-ღონე გაუტეხა მას და უდროოთ გამოაკლო ამხანაგებს ერთი საუკეთესო მებრძოლთაგანი.

სხვა და სხვა ამბები.

8 ივნისს, ქ. ქუთაისში ხანგრძლივი ავანტიურების შემდეგ გადაიკვალა ჩვენი რედაქციის წევრი და მუდმივი თანამშრომელი ალექსანდრე წულუკიძე. მიტაცებულის დაკრძალვა მოხდა დღეს, დაბა ხანში, სადაც გასვენებენ ქუთაისიდან დღესვე, დღის 9 საათზე.

3 ივნისს ტფილისის სასამართლო პალატამ განიხილა საქმე ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრებ ალექსანდრე კორძაიასი, რომელსაც პოლიტიკური დანაშაულობა ბრალდებოდა. კორძაიას უნახეს პროკლამაციები ქართულ ენაზე. პალატაში გამოიჩინა რომ ბრალდებულმა წერა-კითხვის უცოდინარი ყოფილა, სადაც პროკლამაციები უპოვნია, შინაარსის მნიშვნელობა არა სკოდიია და შეუნახავს. პალატამ კორძაია გაამართლა.

ტფილისის მცხოვრები ანდრევი პასუხის გებაში მიუციათ, როგორც პოლიტიკური დამნაშავე. ანდრევის ბრალდებოდა უმალღესი პირის სიტყვიერით შეურაცყოფა. პალატამ ეს საქმე განიხილა და ბრალდებული გაამართლა.

გაჩხრეკის დროს ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრებს ლევან მარსაგაშვილს ამოაჩნდა ერთი ყუთი პროკლამაციები, ბროშურები და ჟურნალები. ყველა მთავრების საწინააღმდეგო შინაარსის იყო. მარსაგაშვილი, როგორც პოლიტიკური დამნაშავე, პასუხის გებაში მისცეს. პალატამ ეს საქმე 4 ივნისს განიხილა. დამნაშავეთ იცნო ბრალდებული და გადაუწყვიტა 10 თვით საპრობილეში დაპატიმრება.

4 ივნისს ტფილისის სამოსამართლო პალატამ განიხილა საქმე რაჭის მაზრის მცხოვრების ივანე კერესელიძისა, რომელსაც პოლიტიკური დანაშაულობა ბრალდებოდა. ამა წლის 23 იანვარს კერესელიძე მთავრების საწინააღმდეგო დემონსტრაციის დროს ვითომ წითელი ბაირალით ხელში ათასზე მეტ მუშას უძღოდა. კერესელიძესთან ერთად დააპატიმრეს შნ კაცი, მაგრამ მათ არავითარი დანაშაულობა არ დაუმტკიცდათ და განათავისუფლეს. პალატამ დამნაშავეთ იცნო კერესელიძე და ოთხი თვით საპრობილეში დაპატიმრება გადაუწყვიტა, მაგრამ, რადგან ბრალდებული საპრობილეში ამაზე მეტ ხანს იყო, იგი განათავისუფლეს. (ცნ. ფ.)

7 ივნისს ტფილისის სამოსამართლო პალატამ გაარჩია საქმე ჯარის-კაცების გეორგი აივაზიანის და ლეონ გრენადერის პოლკის ჯარის-კაცების მარტიროს პეტროსიანისა, იელიშე თანგულიანისა, მისაქ ივთხანიანისა, ტიგრან ნაპაპეტიაინისა და ალექსანდრე მანახიანისა რომლებსაც ჯარის კაცებს შორის მავნებელ პროპაგანდის გავრცელებას აბრალდებდნენ. საქმე ხალხის დაუსწრებლად გაიჩნა. განაჩენი გამოიტანეს ღამის 11¹/₂ საათზე. აივაზიანსა და პეტროსიანს თითო წელიწადი ციხეში ჯდომა მიუსაჯეს, ხოლო დანარჩენ ბრალდებულებს—ოთხ-ოთხი თვე. ბრალდებულთ იცავდნენ ნაფიცი ვეჟილები: გრუზენბერგი, იონისიანი და დოლოუხანოვი.

გუმინ-წინ ღამის 12 საათზე, ანტონისა და ავქალის ქუჩების კუთხეში, სასიკვდილოთ დასტრეს ორი პოლიციელი: ანტონ დარგინი და დიმიტრი ალექიანი. პირველი პოლიციელი დუქანს აკეტივებდა მედუქნეს, ამ დროს დაახალა ვიდაკამ რევოლვერი და მიიმალა. მეორე პოლიციელი დაიჭრა მიშველების დროს. ანტონ დარგინი გარდაიცვალა.

9 ივნისს გაიფიცნ კახელ მევენახეთა საზოგადოების კანტორაში მოსამსახურენი. გაფიცვა გამოიწვია შემდეგმა გარემოებამ: წინეთ, აღნიშნული საზოგადოების წევრები მოსამსახურის მიღება დათხოვნას მოსამსახურეების შეთანხმებით ახდენდნენ. დღეს კი ახალი წევრის, თავადი ნიკოლოზ ილიას ძე აბაშიძის შემოსვლით ეს ჩვეულება მოისპო. გაფიცულები ამ უფლების აღდგენას მოითხოვენ.

მეორე დღეს, ათ ივნისს გაიფიცნ ამავე საზოგადოებაში მოსამსახურე მუშები, რომელნიც კანტორაში მოსამსახურეთა დაკმაყოფილებას მოითხოვენ.

— ვარშავიდან იუწყებიან: 5 მაისს ჩენსტოხოვში ბომაბა ესროლეს პოლსციმისტერს და მიძიეთ დასტრეს.

— 28 მაისს კოვარდსკაში ვილკომირის მაზრაში, მოკლეს ურიალნიკი მოტულევსკი. ამ მკვლელობას დაშოკიდებულება აქვს ბოქაულისა და საერობო უფროსის მოკვლის განზრახვასთან: ხსენებულ პირების მოკვლა უნდოდათ, როცა ისინი პოლიტიკურ დამნაშავე ძიძულას ატუსაღებდნენ.

— მაკარიევიდან იუწყებიან, რომ 8 მაისს ბრანდტის ქარხანაში 400 მუშა გაიფიცა.

— ფეოდოსიაშიაც გაიფიცა პორტის მუშები, რომლებიც ხელ-ფასის მომატებას მოითხოვენ.

დაბა — სოფლის ამბები.

ქ. გუნჯულინი. ბევრი ვაი-ვაგლანის შემდეგ მოგვლიეთ ხარბინაშდე. ხარბინი დიდი ქადაქია, მდებარებს სწორ-ვაკე ადგილას სუნჯარის მარჯვენა ნაპირზე და შესდგება სამი დიდი ნაწილიდან: ძველი ქადაქი, „ზრისტანი“ და ახალი ქადაქი, ანუ «კარბუხისი გორდოკი». მთელი ვაჭრობა ხარბინისა წარმოებს ძველ ქადაქას და ზრისტანში: აქა მთავსებულები კანტონები, მადახიებები სასტუმრო-სასადილოები, ბახანი და სხვა. ქუჩები აქაც სწორი და ფართია, მაგრამ მოუკარწყლავი და ამიტომ ძლიერ ტაღანია; საკმაო ერთი დღის წვიმა, რომ მთელი ეს ნაწილები გაუვალ ტაღანებათ გადაიქცეს. ამ ნაწილებში ცხადობს უმეტესი ნაწილი ხარბინის ძველ შვიდრთა, თუმცა სახლები უმეტესობით ევროპულ სტილზე არიან აშენებული აგურისაგან, შეკვდებათ აქ-იქ ჩინური შენებებიც თავისი მაღალი ხის ზღუდით, ჩაკეტილი ტიხრებით ღამისათ მოვარელებული. ამ ნაწილებში დიდი მოძრაობაა. რომ გაიხედავთ ქუჩებში, ჩვენებური იანმუკება მოგაგონდებათ. ახალ ქადაქს უტყრა ვეებერთელა ალაგი ვოკზლის მარჯვენა და შესდგება სამხედრო-სამართლებლებიდან და გონიბტალები ბანაკებიდან: აქავე მთავსებულები აღმოსავლეთ-სიბირის ჯარების ვეკლას სათადარიგო ბატალიონები. აქავე ჩრდებს რუსეთიდან მომავალი ჯარები და ოფიცერ-ჩინოვნიკები სათადარიგო ბატალიონების ბანაკებში. ეს ნაწილი შენინიშავია თავისი დაფანტულობით და მოწყობდობით; აღსანიშნავია აგრეთვე ისა, რომ აქ იშვიათათ შეხვდებით ჯარის კაცს, რომ გადაკრული არ იყოს. ვეკლას სახეზე ეტყობა, ხარბინში ვეკლ დღე ნამდვილი ჰომერიული შეკვლისი უნდა სრულდებოდეს. წრეს გადასული ღოთობა და მასზე აშენებული მრავალი სხვა და სხვა უმსგავსება უმეტესათ ხდება დამით, სიბნელის მიფარვლობის ქვეშ. აქაური საპრობილე-კარტეკები ღოთობისთვის დასჯილთაგან არიან სახსე. საავადმყოფოების ვენერიული განყოფილებები ხომ მუდამ ვაგსებულები და ვაგსებულები. სასჯელთა შორის ძლიერ ხშირია „რცდა ათი დღე და დამე შკაცრი დატუსადება“. საკამენდანტოში თითქმის ვეკლ დღე ხედავთ დატუსადებულ ხმლებს ათეულობით.

ხარბინის ვაგზალში და ბევრ სხვა სასტუმრო-სასადილოებში აქაური უმთავრესი ნაწილიაგისაგან აკრძალულია არაფის ეიდვა! თითოეულ ქადაქს თავთავსებური კანონ-განკარგულება აქვს. უნდა ვთქვათ, რომ ეს თავსებური განკარგულებანი ხშირათ რეზერვანი და გაუგებარია, ამიტომ სიბნელისა და თვითნებობის მოყვარენი შენივრათ სარგებლობენ ამით და ხან მარცხნით და ხან მარჯვნით უხევენ გზას „ჩინების“. აქ თურამეტამდე, სათადარიგო ბატალიონი გვას და თითოეულის უფროსი თავიანთ ჯარის კაცებს თავსებურათ აკმაყოფილებს: ერთი ომში მიმავალ ოფიცერს აკმაყოფილებს ზრაცხით და ჯამაგით და სრულიათ უარს ეუბნება „ზარტიონზე“, არ გეკუთვნისო; მეორე აძლევს ზარტიონს და „ზრაციონს“, ჯამაგირზე კი უარს ეუბნება; რეზერვანი არა გვაქვს მოგვით; მესამე აკმაყოფილებს რეგორც ჯამაგით, ისე „ზრაციონთ“ და „ზარტიონით“.

ერთი სახარჯო ფულს იძლევა მოწერილობაში აღნიშნულ დროდან მანჯურის სადგურამდე, დღე და ღამეში 2 მანეთს, სად მანჯურიდან კი 4 მანეთს. მეორე—მოწერილობაში აღნიშნულ დროდან სულ 2 მანეთს ანგარიშობს დღე და ღამეში, ასე რომ „სად. მანჯურიდან დაწვეული განახევრებს „ბორცოების“ ფულს ასე იქცევა მაგალ. მე-5 ბატალიონის უფროსი მთელი რუსეთის ოფიცრები აქ, ბრძოლის ველზე, რა რიგათაა დაუფთვლია: მუღმივი ოფიცრები და სათადარიგო ოფიცრები. რამდენათ ბირველს უყრადღებით და ვითომ განხილეთ ექცევიან, იმდენათ მეორეს აბუჩათ იკვებენ; მისს თხოვანს უყურადღებოთ სტრეპტენ, იმათ სავალდებულო და კანონიერ მოთხოვნილებას არ აკმაყოფილებენ და ამავე დროს თხოვლობენ იმავე დისციპლინას, იმავე საქმის ცოდნას და ასრულებას, როგორც მუღმივი ოფიცრებიდან. შესაფერათ საქმის არ ცოდნა, რაიმე შეცდომა ნებისათი თუ უნებლოთ, დისციპლინის დარღვევა იწვევს იმავე სასჯელს და ხან უსასტიკესსაც, როგორც მუღმივი ოფიცრის მოქმედებას. დაკმაყოფილება კი, როგორც ჩანს, ბევრით განსხვავდება. მუღმივი ოფიცერი საჩუქრებს უფლებივე შედგათით, ოტბუსკით და სხვა, სათადარიგო კი არავითარი შედგათით, ხშირათ არც ოტბუსკს აძლევენ, რა გინდ საჭიროება იწვევდეს ამ ოტბუსკს. ტყვილათ კი არ შეუთხოვანთ ანდაზა: „ქათაში არაა ფრინველი, ქალი—აღმაიანი, მრავალშვილი—ოფიცერი და იმისი ცალი—ქალბატონი, რომელსაც შლიანის ტარებაც კი აკრძალული უნდა ქონდეს.“

სამხედრო განხილვა კი სრულიათ არ არჩევენ იმას, სათადარიგოთა თუ მუღმივი ოფიცერი, როცა საქმე დისციპლინის დარღვევას და სასჯელს შეეხება, ის რაიმე შემთხვევაში ერთხანს სისასტიკეს აჩენს...

4 დღის ხარბინში ყოფნის შემდეგ გავემკვარავრეთ გუნჯულინში; ჩვენ ბარჯიდან სადგურამდე 4—5 ვერსის მანძილია. ვიქირავებ დროცი ნივთებისათვის, დავტოვებ თანხმლებლათ ერთი ამხანაგთაგანი და დანარჩენი წავედით საფოსტო დაწესებულებებში ჩვენს სახელზე მოსულ წერილების სიძებნელათ. ჯერ ზურგის ჯარის შტაბის საკომენდანტო განყოფილებაში შევედით, სადაც ჯარის კაცთა სახელზე წერილები ინახება, სხანამ მოითხოვეს. თუშინა წერილები აქ აღფაბეტურ უჯრებშია მოთავსებული, მაგრამ ერთმანერთში ისე არეულია, რომ იქ წერილის ნახვას ერთი დღის შრომა უნდა. და ჩვენც რასაკვირველია ვერაფერი ვიპოვეთ, აქედან საფოსტო განტორობაში წავედით. აქ რომ წერილებისათვის მთელი კარკა მოზრდილი ოთახია დაქირავებული, მაგრამ აქაც ისე არეულია საქმე, ისე ბევრი დრო სჭირია წერილების მონახვას, რომ სწორეთ ამისთვის უნდა მოიცადოთ მეტი თუ არა ერთი-ორი დღე მაინც. აქედანაც ბირში ჩადა გამოვლებული წავედით ქალაქის საკომენდანტოში, შემდეგ თვით ფოსტაში, მაგრამ... უველან ერთი და იგივე ბაბილონის გოდლო დაკვრდა. ბევრი ამათ დაკარგული შრომის შემდეგ ვოკზალში წავედით, რომ წაუსვლელი მაინც არ დაურჩენილიყავით. ვოკზალზე ვისადილოთ, თუ შეიძლება სადღი ვუწოდოთ იმ ერთ მისხალ სადღის, რომელიც ჩვენ შეეჭამეთ. ამ მხრით ბუფეტის ხატრბანი იაბანელების თაუჯანის მცემელი ყოფილა. (იაბანინაში სულ მცირე საჭმელით კმაყოფილდებიან). ფასი კი სადღისა ნამდვილი რუსული გამოგვაროვეს და არა იაბანური,—აქ ხატრბოტიზში აშკარათ სჩანს!

როგორც იქნა გამობრძანდა ვოკზლის კომენდანტი და ჩავგვის ანუ უკეთ რომ ვსთქვათ, დაკავწეო გუნჯულინში მიმავალ ვაკონებში, ისე გავსებული იყო მატარებელი ოფიცრებით, ექიმებით და ჩინოვნიკებით. 6 საათზე გავშორდით ხარბინის ვოკზალს და გავედით ტრიალ მინდროში. ეს მინდრები საუხე ადგილებია; აქაქი ხნავდენ კიდევ, მაგრამ მეტი ნაწილი ჯერ კიდევ შეუმუშავებელია. ხნავენ ჩინელები ჩვენებური ვაგ-სახისით, რომელშიც უბაა ხან ორი ცხენი და ერთი ხარი, ხან სამი ცხენი და ერთი ხარი, და, ხან ხუთი-ექვსი ცხენი და ორი ხარი.

ჩინელები თესვენ კალოასს და ჩიმაზას. ბირველი სწორეთ ჩვენებურ „ხარულას“ მოგვანებს, მეორე კი ღმისა ტავს. სოფლები ზოგი გაფანტული მოსასლებიდან შენდებიან, როგორც იმერეთისა და გურია-სამეგრელოს სოფლები, ზოგი კი ქანთლ-კანეთის სოფლებსა ჰგავს. ხე-ტყე ძლიერ იშვიათია; შენობები-ფანხები კალოასის ღეროსაგან დაწნული, თიხით შექსილი ქანებია, კალოასისავე ღეროებით დასურული. ფანხას კარშეოთ გალავანი არტყია, ამგვარს ეხოს აქ „ინხანს“ ეძახიან. სახლებს წინა კედელზე ფანჯრები აქვთ გამოჭრილი, რომელშიც შუშის მაგიერ გაქანილი ქადალია გაკრული. ასეთი მანებია ჩანსული ვარების ზედა ნახევარში. ჩინელი ქალები არსდა სჩანან. რკინის გზის ბუდეები ნამდვილ ცხეს მოგვანებთ: კარშეოთ გალავანი არტყია და გალავნის კედელში სათოფე ჭურჭურტანებია გაკეთებული. ხარბინიდან გუნჯულინამდე 290 ვერსია, ხოლო გუანჩენამდე 230.

გუანჩენიში ვიხილოთ დატყვევებული ხუნხუცები, და ნაწამები ხუნხუხის ვაპი, რომელიც ძაღლების ლუკმათ დაკედოთ: არც კი დაესოფლავებიათ. იმავე დამეს (24 აბრილს) დასწევს აქ სანტონდანტო საწყოები, რომლებიც იწოდა თითქმის დილაშდე, ამბობდენ ხუნხუცებმა დაწვესო. ეს ხუნხუცები ჩინელებისგან არაფრით განიჩევიან: შუატანისა, უღამაზო, მონგოლის ტიპის ბირისხისით, გრძელი ნაწნავი თმით, ისინი ნამდვილი ჩინელები არიან, მხოლოთ განსხვავდებიან იმითი, რომ სასჯელს გაქცევიან და ავანჯობენ, სხანამ არ დაიტყვენ და თავს არ წაჭრიან. სადამოს 3 საათზე 27 აბრილს მოვედით გუნჯულინში. ბირველათ ვინახულეთ კომენდანტი, რომელმაც ოფიცერთა თავშესაფარი ვაჩვენა, სადაც დამე უნდა გავევითა. ეს თავშესაფარი წარმოადგენს მიწაში გაკეთებულ ბარჯს, სიგრძით 20 ს. იქნება, ვანიოთ ხუთი. სიგრძის დაფოლებსე ოთხრიგათ ვაწყობილია საწოლი ნარები. არაა ისეთი დრო, რომ ამ ნარებზე ალაგი იყოს. ჩემოდანი, ტომარი, ნაბადი, თოფ-იარაღი, ლოკინი,—უველა ეს ერთი მეორე მიუჩილ-მირხვილი, არც რიგი და არც წესი. ამას დაუმატეთ ასობით საღისის ღამხარკი, ხმაურობა, სიმდერა, გიტარისა და სკრიპკის ხმები და თან სმა, სმა გაუთავებელი, დაუსრულებელი: დღით, შუადღით, სადამოთი, ხან ჩაი, ხან არაუი და ღვინო და ადვილათ წარმოიდგენთ ამ თავშესაფარის სურათს. დღითი ცოტა დაცალიერდება ალაგები, მაგრამ სადამოს ისევ გაივსება. ძალიან გასშირებულია ბანქოს თამაში: 1000 და 2000 მან. წავება ან მოგება ჩვეულებრივია.

გუნჯულინი ნამდვილი სოფელია, ვაგე ალაგას გაშენებული და არაფრით შესანიშნავი არაა, გარდა იმისა, რომ დიდი სიძვირეა უველაფერზე: შაქარი ათი შაური გირვანქა, კვერცხი ერთი შაური, შური გირვანქა 15 კან., მორცია საჭმელი 1 მან. და მეტი, მხოლოთ ჩაი იაფი. ამ სიძვირის დროს დარბების თავის დასასწევათ სვეტნომიო საზოგადოებას, სადაც საქანელი მოსკოვის ფანსებზე ივიდება თითქმის. მაგალ. შაქარი—18 კან. გირვანქა. მაგრამ ამ სიმშატოურ დაწესებულებას აქაური ვაჭრები მტრათ ვარდაქცევიათ და უფველ დონეს ხმარობენ რამე აზრან. მაგალ. აძლევენ ფულს ნაცნობ ჯარის კაცთ, ავიდვინებენ რაიმე საჭირო სავანს, მაგალ. შაქარს 18 კ., თითონ აძლევენ შეიდეგელს 20—25 კ. და ჰედიანს კი 50 კან. ამიტომ საზოგადოებას მალე აკლდება სურსათი და საჭირო სავანები დამხმარებელი მამინ სწორეთ რომ ცეცხლში აწვიან; აქაური ვაჭრებს შეადგენენ აფერისთვის მოსული სხვა და სხვა საეჭვო ბირები, რომლებიც სხვისი გაჭირვებით საჩუქრებდენ, რომელთაც საღისის ჭირი თავის ღხინათ გაუხდათ. გაჭირვება კი აქაურ ჯარში გაუხმებულია.

აქ გავრცელდა ხმები, რომ ახლო მომალში უეჭველათ შეტაკება მოხდება, რადგან იაბანელების წინა ჯარმა ტელინიდან კარგა შორს წაიწია წინაო. 26 აბრილს აქ ზარბაზნების ხმებიც ისმოდა. ამბობენ, მარცხენა ფრთაზე ჩვენა ჯარისა უკვე დაიწყო ბრძოლა და 25—26 ბრძოლაში 800-მდე დაიჭრაო. თან ამბობენ, მიშენ-

კომ იანხელებსაცან წერილი მიიღო, 15 მაისს ხარბინში ვის-
დილებთა: როგორც სხვა დროს არ მოგვიტყუილებინართ, არც ეს
მოგატყუილებთ. რამდენათ მართალია ეს ხმები, ალღახმა უწყის.
ხმა დადის აგრეთვე, რომ ეგნ. შაშხენკას თავი 30,000 იენით
არის დათესებული. სურთათ აქ უდიან მაისის კამხინას ახლო
მომავალში. რუსეთიდან აქ გადმოქვანდნ სთადაროგო ჯარის კაც-
ზე ძლიერ ტუდი აზრის არიან: არც დისციპლინა, არც საქმის ცლ-
დნა, არც ბრძანების ასრულება მათ არ ესეხებათ. შუკდენის ბრძლ-
დის დროს იყო შემთხვევა, როცა ჩვენი ჯარი ჩვენსავე ჯარს ზარ-
ბაზინებსა და თოფებს ესრდო. შუკდენის ბრძლდის მნახველი
თოფირებინც ამტვიცებს, რომ ეს ნამდვილია: იანხელებზე მეტი
ზარალი ჩვენმა ჯარმა მოგვაყენა უკან დახვევის დროს, როცა ჩვენი
ჯარი აირია და შიშით თავისინი მტრებთ მიიღო. საზოგადოთ
შუკდენის ბრძლდა რადაც ბურანი, „კომშიანი“ იყო.

სარიკამიში. 4 — 5 წელია მარ შემდეგ, რაც აქ დიურ და თვიურ
მომუშავე სხვა და სხვა ერგების მუშები გახნდა. ეს მაშინ, როდესაც
მთავრობამ რამდენიმე მილიონი მანეთი გადადო კახარმების ას-
შენებლათ. მუშათა რიცხვი უწინ 2000 აღემატებოდა. ესლ-გი,
როცა კახარმები დასრულეს და ცოცა სამუშაო დაჩნა, იმათმა
რიცხვმა იკლო. ამ წელიდან თავის ბრთვისის მიხედვით: დურგალი,
მჭედელი, ფეიქარი და სხვა. მუშებზე უფროსათ დანიშნულია რია-
ჩიკები. რიაჩიკი აძლევს შესაფერ სამუშაოს, ურიგებს მასალას
(მასალა სხელმწიფოდა), აძლევს ჯამაგირს. ერთი სიტყვით მუშას
რიაჩიკთან აქვს საქმე, ხოლო რიაჩიკი დამოკიდებულია კამისია-
ში მთავრობისაგან დანიშნულ პირებისაგან, როგორცა ინჟინერი და
სხვა...

ამ წელიში მკითხველს გავაცნობ სამ რიაჩიკს: კლიუჩან-
კინს, ეფიშოვს, და მეტროხინს, ხოლო ჯერ ვიკითხოთ: რატომ
კლიუჩანკინი, ეფიშოვი, მეტროხინი დანიშნეს მუშების უფროსათ
და არა სხვა? წინათ ესენიც ხომ უბრალო მუშები იყვნენ: საქმე
ისაა, რომ მეტი ფულის მოგების სურვილი მოსკვენებს არ აძლევ-
და, ამისთვის სინიღის-ადამიანობაზე ხელი აიღეს და ფულში გა-
ეიდეს. უფროსების წინაშე კაჭიშული იდგენ, მორჩილებით ლაპა-
რაკობდენ, ერთი სიტყვით ჯამუშობით დაიშინებენ რიაჩიკის სა-
ხელი და გახდენ თავიანთ ძმების უფროსებათ. მუშებს სამუშაოს
მიხედვით მთავრობისაგან დანიშნული აქვთ დღეში 1 მან. 80 კაპ.,
1 მან. 60 კაპ. და 1 მან. 40 კაპ. კამისია ფულს აძლევს რია-
ჩიკებს, რიაჩიკები მუშებს ურიგებენ; ამ რიგით მუშამ ზემოთ და-
სახელებული ფული უნდა მიიღოს სრულათ, კლიუჩანკინებო-გი თავი-
სებურათ იქცვიან: ვისაც 1 მან. 80 კაპ. ერგება—მას 1 მან. 60
აძლევენ, ვისაც 1 მან. 60 კაპ.—1 მან. 40 კაპ., და ვისაც 1
მან. 40 კაპ.—1 მან. 10 კაპ. რიაჩიკები თითო მანეთზე მუშის-
საგან იღებენ 30%-ს. ამნირათ 20 კაპ. + 30% (1 მანეთზე)
მუშის ხვედრი ფული რიაჩიკის ჯიბეს ემატება. რადა უნდა და-
ჩეს მუშას?—შიშლი (თავის ოჯახის), სიცივე, უტან-ფეხობა, არა
ადამიანური ცხოვრება. რიაჩიკს?—თავისი ჯამაგირი და მუშების
ხვედრი ფული. მუშები ხედავენ ამ უსამართლობას და დიდხანს
ითმენდენ, მარა მოთმინებასაც თავის საზღვარი აქვს, საერთო გა-
კვირებამ ხმა ამოაღებინა და დღეს მუშობაზე უარს ამბობენ... 16
მაისს სობორის გუმათზე ორი კაცი-ლა მუშობდა. აველი მათთან
და ვკითხე, სად არიან დანარჩენი მუშები მეტქი. მუშა ტერენინ-
მა და ცარიშვიმა ხაღვლიანათ მიაშეს ზემო დასახელებული რი-
აჩიკების ყოფა-განხილვა და კიდევ დაუმატეს: ერთი წელია აქ
ვმუშობთ, რუსეთიდან სარჩის საძიებლათ აქვთ გადმოგვრევა ბედ-
მა, ცოლ-შვილი ჩვენი შემუურვა, ვიფიქრეთ ორ-გაზეიკის ვიშოვნით,
ცოლ-შვილსაც და თავსაც დავარჩენთ, მარა ჩვენი ბატონი რიაჩიკე-
ბი, რაც გვერგება იმას არ ვგაძლევენ: 1 მანეთზე 30% ვვარ-

თმევს. თუღში ვიწურებთ, აქ ჩვენ ვწვალდობთ, თავი კერ გამო-
კვირებავს, სახლიდან-გი წერილი მოგვდის: მალე იფიქრი, შიშლი-
ლით ვიხრებიოთ... წავალთ, მარა გზის ფული რამ ვერ მოგვი-
გრავებია? აი ხომ ხედავთ რა სიმაღლეზე ვმუშობთ? რომ გადმო-
ვარდეთ მიწაზე სული არ დაგვუკვება... მეტე შევეკითხე: რატომ
არ მუშობენ თქვენი ამხანაგები?—რისთვის უნდა იმუშავონ? ავი
გითხაროთ რიაჩიკები ფულს არ ვგაძლევენ! დღეს ამხანაგებმა
მუშობას თავი კახეიეს, თუ დღეს დაგვანებებს, ცოცა სამუშაო
დაგვჩნა—ხვალ ჩვენც დაგვთხოვით, წავალთ სამუშაოს საძიებ-
ლათ ან უარში ან ალექსანდროპოლიში, შიშლილით არ მოვაკდე-
ბითო. მართლაც მეტე დღეს 17 მაისს ტერენინმა და ცარიშვი-
მაც კახეიეს მუშობას თავი.

ეფიშოვს კამისიისაგან ზოდრიადათ აღებული აქვს რიხეულ-
ბის დამზადება, დღეში კამისია აძლევს ეფიშოვს 6 მ., 1 ფუთ
რიხინში მუშებს (რამდენიც უნდა იყოს) აძლევს ეფიშოვი 1 მ. 30
კ. ეფიშოვის ხელქვეითი არის 10 მუშა. ვსთქვათ. 10 მუშა დღეში
დაამზადებს არა უმეტეს 3 ფუთისა. რიაჩიკი დებულბის დღეში
6 მ., ხოლო 10 მუშას 3 ფუთის დამზადებაში აძლევს 3 მ. 90
კ., ამ რიგით ეფიშოვს დღეში წმიდა მოკება ჩნება 2 მ. 10 კ.
ეს დღეში. თვეში 10 მუშა დაამზადებს 90 ფუთ რიხის, რიაჩი-
კი 90 ფუთ რიხინში დებულბის 180 მ., ხოლო 10 მუშას თვეში
ხვდება 117 მან., თითო მუშას თვეში 11 მ. 70 კ. თვეში წმი-
და მოკება ეფიშოვს 63 მ. ჩნება. ამას მიუმატოთ 30%, რასაც
ეფიშოვი იღებს მუშების ხვედრ თითო მანეთიდან და მაშინ ნათ-
ლათ დავინახავთ, თუ რა უბედურ, აუტანელ ადგომარეობაში იმე-
ფებიან მუშები... მუშის ფულით ესეულამა 1500 მან. სახლი
იყიდა სარიკამიში, წელს კი გავაკაშო 6000 მ. იყიდა მეტე სა-
ხლი. კარდა აღნიშნული საშვლებისა, მუშების გასატყავებლათ სხვა
ხერხიც გამიხანეს ჩვენმა რიაჩიკებმა, სახელდობრ დუქანი. იმათ
გამართეს მუშებისათვის სხვაჭროები და ნისიანთ საქანდის მიცემით
გაუთავებულ ვალბში ჩაგდეს მუშების უმეტესობა.

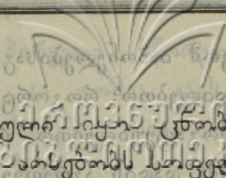
რუსეთის ქრონიკა

— კახ. „სევ-ზან. კრ.“ არკვევს იმ კითხვას, თუ როგორ
უნდა უყურებდეს ომს მუშა ხალხი, ზრალეტარიატი, რომელიც
ხალხის სამიღირეს ქმნის თავისი ოფლით.

„ზრალეტარიატს არ იზიდავს სამხედრო დიდების მოხვეჭის
სურვილიც, — ამბობს კახეთი. — სხვა და სხვა ქვეყნების ზრალეტა-
რიატი არ ებრძვის, არ ემტრება ერთმანერთს, როგორც ბურჟუ-
აზია, რომელიც ხარბათ დაეძებს ბაზარს თავისი საქანდისათვის.
როდესაც ბურჟუაზია თავის დევიზათ სერთაშორისო მტრობის ნა-
ციონადურ ეგონიმს აცხადებს, — ამ დევიზს ზრალეტარიატი უში-
დაბარებს ძმური ერთობის მოწოდებას: „ზრალეტარებო ყველა
ქვეყნისა, შეერთდით!“

შორეულ აღმოსავლეთში უსარკებლო ელექტის წინააღმდეგ
მოხდვავებულ საზოგადო ზრალეტარიატი თან და თან უფრო ხმა მადლა
მოისმის მკაცრი ხარა რუსეთის ზრალეტარიატისა. ან კი რას
უნდა ეძებდეს ზრალეტარიატი იქ, მანჯურის ველ-მინდროზე, მან
კარგათ იღის, რომ მისი საქმე აქ, რუსეთშია; და სწორეთ აქ ემ-
ზადება იგი, რათა არსებულ საზოგადოებრივ ზირობებთან ანგარი-
შის გასწორების დროს, რაც ძალიან ადრე იქნება, ბიურკოკრატების
და ბურჟუაზიის მოწინააღმდეგეულ ძალებს თავისი შეერთებული ძადა
დაუყენოს წინ. აი, სად არის ზრალეტარიატის ნამდვილი ინტერე-
სები, აი ის ბრძლდა, რომელიცა ის მომავლივობას მიიღებს თავისი
ზრალეტარული იდელების დასახლავებლათ.

— კახ. „Independ. Belge“ რუსეთის ახლანდელ მდგომარეობის
შესახებ შემდეგს ამბობს:

რუსეთის მდგომარეობა ამ უამბათ ისეთია, რომ ვერაფერი ვერ უშველის მას. ისე სწრაფად და ისე მძლავრად დაეცა ის ზოლიტიკურად, რომ ვერაფერი ვერ წარმოადგენდა მას, რა კინდ ტუდი აზრის ეთელიყო რუსეთის შესახებ. სრულიად მართალია ის გერმანული განხილვა, რომელიც თქვა, რუსეთი შედრე ხარისხიდან სხელმწიფოს საფეხურამდე დაეცა. რუსეთს არა ჰქვას ფლტო, რომ ვერაფრის ნაპირები დაიცვას, ჯარმა კი ათჯერ მანც დაშტპიტა თავის უკარგისობა. ასე რომ ამ უამბათ რუსეთი შედრათ ვეღარ დაიცვას თავის უფლებებს წინააღმდეგ ვერაფრის რომელიმე სხელმწიფოს განზრახვათა... (ს. ა.).

— ამ უკანასკნელ ხანებში რუსეთის საზოგადოება, რომელსაც ასეთ გაჭირვებულ დროს არ სურს მხარულობა, პრეტენციას აცხადებს მუსიკის წინააღმდეგ; მაგ. ამ დღეებში ჰეტერობურებში ორ ალაგას შეწყვეტინეს მუსიკა.

— ჰეტერობურებში ნუვის ძაფის ქარხანაში, რომელიც შტიგლინს ეკუთვნის, მუშებმა 9 საათის სამუშაო დღე მოითხოვეს 11 1/2 საათის მაგიერ. ქარხნის პატრონი ხურავს ქარხანას, რადგან მუშების თხოვნის დაკმაყოფილება არ შეუძლია.

— ნაფიცო ვეჟილი ბერძენში დაუბრუნდა თავის თანამდებობას. მას ბრალი ედება სისხლის სამართლის დებულების მე-126 მუხლის ძალით. ნაფიც ვეჟილი ვინაჟერინც ამჟვე მუხლის ძალით უნდა განსამართლდეს, რადგან ადვოკატთა ვავშირში მონაწილეობა ბრალდება.

— სასტოვის საბჭოს შემდეგი ტელეგრამა გაუგზავნია მინისტრთა საბჭოში: „თქვენო იმპერატორობითი უდაღბულებობა! სასტოვის საბჭომ, რომელსაც ძლავრათ უღვივის სიუარულის გრძნობა სამშობლოსა და ტანტისადმი, რომელიც რუსის მოქალაქეთ წმინდა მოვალეობას ასრულებს,—27 მაისის სხდომასე ერთხმით დადგინა გამოცდისადს თქვენ, ხელმწიფოვე, თავისი მტაირე რწმენა, რომ მხოლოდ ხალხის წარმომადგენელთა დაუფლებივ მოწვევას შეუძლია განსაღდელისაგან დაისხნას ძეირთისა სამშობლო, და დაუენოს დიდებული ხალხი შესაფერ გზასე. ხელმწიფოვე, დაჩქარეთ თქვენი ბრძანება შესახებ ხალხის წარმომადგენელთა მოწვევისა. ეფველი წაში დაუენებისა—საშიში არის, რადგან შეიძლება საშინელება რამ მონდეს“.

— 30 მაისს ჰეტერობურებში, ვასილიევის კუნძულის კოსიაა ქუჩასე მონდა ბაღტიის ზავადის მუშათა კრება. 6000-მდე მუშა შეიკრება. კრებაზე ამ ბოლოს მომხდარ ამბების შესახებ მსჯელობდნენ: ცუსიმას ბრძოლაში დამარცხებაზე, ხალხის წარმომადგენელთა მოწვევასე და სხვ. მუშებმა გამოთქვეს ის აზრი, რომ საჭიროა ამის დაუენებლივ შეწყვეტა და ხალხის წარმომადგენელთა შეკრება. კრებას დაესწრო ერთი გორდოფოი, რომელიც ორატორების ფორტოგრაფიული სურათების გადაღებით დაკმაყოფილდა.

— კაშინოვში დი აკკრმინში გაძლიერებული დაცვის წესები შემოიღეს.

— 29 მაისს, კვირას, ფილიანდიის ეველა ქალაქებში, სადაც მომეტებული მუშა ხალხია, ერთ და იმავე დროს მონდა მუშათა კრებები. განსაკუთრებით მრავალ-რიცხვანია და მწეობრა მანიფესტაციას ჰელსინგფორსში მოახდინეს. აქ კრებას 20,000 მუშა და მრავალი ვარეშე ხალხი დაესწრო. ამდენა ხალხი, რომელსაც წინ წარწერებისანი წითელი დროშები მიუძღოდა, გაემართა ქალაქის ქუჩებზე. ხალხი რიგ-რიგობით მიდიდა. თითო რიგში ოთხ-ოთხი კაცი იყო. ტაბაკებსე, სადაც კრება მონდა, მრავალი ამფორთოვანებული სიტყვა წარმოითქვა. წაიკითხეს ფიურის ზოემა „პროლეტარიატის დღე“ და შემდეგ მორიგ კითხვების გადაწვევტას შეუდგნენ. დაემეს სეიში და დადგინეს შემოიღონ პირდაპირი საერთო და თანასწორო ხმის უფლებით აჩევიის წესები. ასეთივე იყო სხვა ქალაქებში მომხდარ კრებების გადაწვევტილება.

პასუხი ჩვენ ბატონს.

29 აპრილის „ივერიაში“ მოთავსებული იქნა უცხოების შესახებ, თუ როგორი განწყობილება სასტოვის საბჭოს ფლევის გლენკაცთა და მემამულე თავად როსიკო ამირაჯიბს შორის. შემდეგ ხუთი მაისის „ივერის“ სვეტებზე დაიბეჭდა თითონ თავად ამირაჯიბის საპასუხო წერილი, რომელშიაც იგი თავს იმართლებდა.

ჩვენ, სოფელ ფლევის გლენკაცებმა აქამდის არ ვერც-კი გავიგეთ, რომ ჩვენმა ბატონმა პასუხის ღირსი გავგზავნა ამ ბოლო დროს წავიკითხეთ იმისი წერილი, და აი ჩვენც პასუხს ვაძლევთ.

უკაცრავათ „დიდო ბატონო“, სრულიად სიმართლეს მოკლებული-კი არ არის, როგორც თქვენმა ბძანებთ ჩვენი ჩივილი, არამედ სრული ქვეშარიტებაა. სწორეთ სოფელ ფლევადან გახლავართ გახეთის რედაქციამა ამბის ჩამტანნი, თუმცა თქვენ ეს არა გჯერათ. ნაშანდობლივ თუ ვნებავთ, მოგახსენებთ: ზემო ფლევის ქვედა ტუნის გლენკაცთა ვაყავით.

ჩვენ-კი არა ვტყუით,—ტყუილი თქვენა გტოდნიათ. თქვენ ბრძანებთ: „ამ სოფელში მცხოვრებ ჩემ მოიჯარადრეთაგან აქამდე საიჯარო ღალა არც მე და არც ჩემს მოურავს არ მიგვიღიაო“. მიიღეთ-კი არა ზოვიერთისგან ერთი-ორათაც წაიღეთ. ეს ხომ თქვენ ჩვეულებათა გაქვთ გადაქციული: თქვენ და წარსული წლის ღალას წდროებით დაცდა ან პატიება, განა ვაგონილა!

კიდევ ამბობთ: „პირობით ვარ შეკრული ნატარიუსის წესით, მაგრამ ისინი ამ პარობებს უარსა ყოფენო“. ვინა, ბატონო? ჩვენ? განა ჩვენ თქვენ ხელში რაიმე პირობის დარღვევა შეგვიძლია! პარ-იქით თქვენ არღვევთ პირობებს და ზედ მეტსა თხოულობთ და უსამართლოთ მიგაქვთ კიდევ. ნატარიუსის წესით შეკრული ხართ ხუთ კომლითან ერთი, ცხრა კომლითან მეორე. სხვებს რა წესით ახდევინებთ? —ამაზე თქვენ არაფერს ამბობთ.

მართალსა ბძანებთ, როცა ამბობთ, რომ აბასში არა ყოფილან კახაკებიო. არც წყალთა აბისსა და ფლევს შუა. აქ ჩვენ შეცდომა მოგვივიდა, მაგრამ სოფელ ფცაში ხომ იყვნენ კახაკები, სადაც წაიყვანეს თქვენის ბძანებით ფენ-შიშველა ხუთი ჩვენი მეზობელი, რომლებმაც სახლში მიცვალებული ქალი ესვენათ და თქვენმა მოურავმა აბაშიძემ ქალამების ჩაცმა და საკინძის შეკვრა არც-კი დააცალა. ნუ თუ არ გახსოვთ იქ—ფცაში რა შავი დღე დააყენე და იქიდან რომ დაბრუნდა სამი ჩვენი კაცი, რომლებმაც შენ და შენი მოურავი წამოეწიეთ, აზვირთებულ მღინარე ფცის წყალში მათრახებითა და ერთი მათგანი კინალამ წყალსაც გაატანეთ? იქნება გულ-მავიწყი ბძანდებით და აღარ გახსოვთ, მაგრამ რატომ ერთხელ მაინც შინდის და კვერცხის ღალის აკრეფა არ დავავიწყდათ? თუ ინებებთ ჩვენს, ვისაც წყალში გვცემე, გვარსა და სახელს მოგახსენებთ, დასამალი აღარა გვაქვს რა!

ქვეით ამბობთ: „მე დღიურში ვართმევ ორ კოდს, იმას კი არავის ატყობინებენ, რომ მემამულეთა უმრავლესობა იმავე სოფლის გარშემო ართმევს გლენებს დღიურში ორ კოდსა და ორ ჩანახსაო“. მართალია, მაგრამ განა ეს გამართლებთ? განა ეს ცოტათ თუ ბევრათ ამსუბუქებს იმ უჯათს, რომელსაც შენ ჩვენ გვაყენებდი. „ყოველთვის ორი დღიური ანუ ერთი დესეტინა შემოსავლის იძლევა 20 კოდამდინო (200 ფუთს)“, —თავადი-შვილური კვენით აცნობებთ ქვეყანას. თქვენი მამულის სიკეთე სხვებმა შეიძლება დაიჯე-

რონ, მაგრამ ჩვენ ხომ შენზე კარგათ ვიცით, რა შემოსავალს იძლევა დღიური მიწა. ახა ერთი სადმე გამოგვიჩიოეს ისეთი ადგილი, რომელსაც არამც თუ ოცი კოდი გამოვიდოდეს, თქვენის ხათრით ათი მაინც გამოვიდეს. თვით „დამპალოს“ ადგილები, რომელზედაც ღალისა და სხვა გადასახადების გარდა დღიურზე მანათს გვახდევინებთ და რაც საუკეთესო ადგილებათ ითვლება, რვა-ცხრა კოდზე მეტი რომ არ გამოდის დღიურ მიწას, რაც უნდა კარგი მოსავალი იყოს?

უარსა ყოფთ, ვითომც ჩვენ—ფლეველებს თქვენთვის ძნა ორმოცი ვერსის სიშორიდან არ მოგვიტანია. ჩვენი აზრით ფლევედან რომ ურემი წავილოთ წადელის ბოლოზე და „აბანოს“ ბოლოზე და იქიდან მოგიტანოთ აბისში ძნა, ორმოცი ვერსი-კი არა ორმოცზე მეტიც იქნება.

გვისაყვედურებთ, რატომ რედაქციას არ უამბეთ: „როდის, რომელ მოურავის დროს და რომელი გლეხი იყო გალახული ჩვენგან შინდის მოუტანლობისათვის“. ესეც დაგვიწყენიათ, ბატონო! ნუ თუ ახლაც არ მოიგონებთ, რომ წარსულ შემოდგომაზე, პავლე სიხაგლიშვილის მოურავობის დროს, სინო სესიაშვილის სახლში არყის ბოთლითა სცემეთ ილიკო ნოზაძეს. ამის დასამტკიცებლათ თუ ინებებთ დავასახელებ რამდენიმე მოწამის სახელსა და გვარსა. მოგაგონდათ, კნიაზ, შინდის კერკი რომ არ მოგცათ ნოზაძემ დამეუქრევით და მეორე დღეს მუქარა სისრულეში მოიყვანეთ. დანარჩენზე არც-კი გვინდა პასუხი მოგცეთ ჯერ-ჯერობით ესეც საკმარისია. მართლა, წერილის ბოლოში ამბობთ: „საკვირველია გლეხებმა მათრახი საიდან გამოძებნეს, როდესაც ჩვენგანს ხელში არავის ქონიაო!“ არა, ესეც საკვირველია! განა მომხდარა როდისმე, რომ პოლიციელი ჩვენთან უმთარახოთ მოსულიყო? არა გვგონია, რომ თქვენ ეს ვინმემ დაგიჯეროთ.

საშურელი.

გ ლ ე ხ ე ბ ი ს ნ ა ა მ ზ ო ზ ი .

ამ წინაზე ქალაქში თორმეტიოდე გლეხს გადავეყარე, რომლებიც მათი სიტყვით „ავდოკანტს“ ეძებდნენ „ნამესლიკს“ მისართმევით არზის დასაწერათ. უნებლიეთ შევეკითხე ქალაქში ჩამოსვლის მიზეზს და შემდეგი ამბავი მითხრეს.

„ჩვენაო, დაიწყეს იმათ, დუშეთის მაზრის სოფელ ზეგნაკორელები ვართ. უბედურება რამ გვეწვია, გვინდა „ავდოკანტი“ ვიმოვოთ ვინმე, „არძა“ დავაწერინოთ და „ნამესლიკს“ მიმართვათ. ამ წლის ბოლო რიცხვებში, შეშა წავიდე ქალაქს გასაყიდათ. „აბანეს ხეზე“, (ადგილს უხმობენ ზეგნაკორს ახლოს) რომ ჩავედით, კნიაზ ნიკო ხიმშიშვილის სახლის პირდაპირ, დავგახედრა გზაში ხსენებულმა თავადმა თავისი ტყის ყარაული. ბერდანის თოფით ხელში, აღარ გვაშვებდა წინ; „თქვენზე ფულია დარჩენილი კნიაზისა და უნდა გადაიხადოთო“. ჩვენ ვემუდარებოდით: ჩვენი ანგარიშით კნიაზისა არაფერია ჩვენზე-ო და თუ მაინცა და მაინც არის რამე, ახლა გავვიშვით, წავალთ თფილისში, გავყიდით, მოვალთ და გავსწორდეთო. მოიბრინა კნიაზ ნიკომაც, თოხით ხელში და უბრძანა ტყას ყარაულს: ესროლე დახოცე და პასუხს მე ვაგებო, მაგრამ ყარაულმა სროლა ვერ გაბედა. მერე თითონ გამოგლიჯა ყარაულს ხელიდან თოფი, უნდოდა სროლა, მაგრამ ჩვენდა საბედნიეროთ წინდახედულ ყარაულს, თოფის „ზატვორი“ ამოეღო და იქვე ახლოს გადაეგდო. ამითი გაბრაზებული კნიაზი ნიკო მივარდა უღელში შებმულ ხარს და თოხი დაარტყა თავში, როდესაც მეორეთ შემართა დასარტყმელათ, მივარდა ხარის პატრონი თომა აბაშვილი ღრიალით და ხვეწნით კნიაზ ნიკოს ხელი დაუჭირა და შეე-

ვდრა: ისევე ის მიჩვენია მე მომკლა ხარს-კი ნუ მომიკლამო. აქ კი ნამდვილ კნიაზურათ განრისხდა ბ-ნი ნიკო, რომელიც გაბედა ყარტლიანმა გლეხმა ხელი მახლო მკლავს დაუჭირა მისართა თოფს მაგრამ უწინდელი საქმე დაემართა. ამ ალი-აქოთის შემდეგ მაინც წამოვედით თფილისში და ურემბიც წამოვიდეთ, თუმც ბევრი გვაგინა და გვემუქრა, რომ ქალაქში „ბუნტის“ საქმეს გაიგებთო. შემდეგ ყარაულს მივარდა წაეჩხუბა თოფის „ზატვორი“ რათ დამიკარგეო. ბევრი ძებნის შემდეგ, ეპოვნა „ზატვორი“ და რამდენჯერმე გვესროლა, მაგრამ შორს ვიყავით და ვერ მოგვახვედრა. ამას შემდეგ კნიაზ ნიკო შემეჯდარიყო კხენზე, მაზრის უფროსთან წასულიყო და ეს ამბავი სულ თავისებურათ ეამბნა.

გლეხები „ამბუნტდენ“, ტყე გადაჩხეს, თფილისში რომ მიქონდათ გზაზე მე და ყარაული დავხვდით, ორივეს გვცემეს და ურემბი მაინც წაიღეს ქალაქშიო. ამიტომ გთხოვთ დამეხმაროთ თავხელი გლეხების დასაქვეიანებლათაო. მაზრის უფროსსაც მიეცა ბახალეთის ბოქაული სულხანიშვილი და დარაჯები. გამოსდგომოდენ მეურმეებს და მცხეთასთან დასწვოდენ. წაერთვათ შეშა, ურმის ყოველივე იარაღი და საქონელი, რომელიც მცხეთის მამასახლისისთვის გადაეცათ დასამწყვდევათ. ორი დღე დამწყვდეული ჰყოლოდათ საქონელი უქმელ-უსმელი; დიდი ხვეწნა ვედრების შემდეგ ისევე ბოქაულს შენანებია გლეხები, ცარიელი ურემბი და საქონელი მიეცა, შეშა და ურმის იარაღი კი წაერთმია. ამას მოჰყვა, აკლება, ეკვყუცია, დაპატიმრება, და ათასნაირი ბეზღება ცილის წამება მთავრობასთან. დაატუსაღეს თომა აბაშვილი, ის აბაშვილი, რომელსაც კნიაზ ნიკო უღელში შებმულ ხარს უკლამდა, და აქვსენტი აბაშვილი. ეს უკანასკნელი იმ დროს იქ არ ყოფილა და დღესაც არ ვიცით ამის დატუსაღების მიზეზი. იმ დალოცვილმა ღმერთმა ახლანდელ „ზაკონივით“ მღიღრებისკენ გადიწია, თორემ როგორ უძლებს ჩვენს ამოდენა ტანჯვა ვებანს. წარსულ 1904 წელს კნიაზ ნიკო ხიმშიაშვილმა ისეთი დღე დავაყენა, რომ ჩვენი შვილიშვილიც კი სულს ვეღარ მოითქვამს. გამოგვიგონა ყოვლად უადამიანო შარი: „თქვენაო ჩემი მამული მეტი გქვრიათ და საიჯარო ქირა კი ნაკლებისა გიძლევიათ და ასე გიტყუებვიართ ათი თუ მეტი წელიაო. თავის თავათ და თავის ნებით დაზომა ტყიანი, კლდიან-ხევიანი და გვერდა ადგილები, ისეთები, რომლებითაც ჩვენ კი არა ვერავინ ვერ ისარგებლებს და ყველა ამეებში თურმე შეეწერა მთელი ათი წლის იჯარა, ისიც ისეთ პირობით როგორც პირველი ხარისხის სახნავი მიწა ე. ი. დესეჩინა 8 მან. გაენაწილებია თავის თავათ ყველაზე და ერთ მშვენიერ დღეს შემოგვისია მამასახლისი სოლომანა ჯანგირაშვილი, ჩვენი სოფლის ცნობილი მწერალი აზ. რატიშვილი, გზირები და დავიწყეს დაწიოკება დიდოელ ლეკებივით. აქამდე კი ჩვენ არც ჩივილი გავგაგებინეს არც დაგვიბარეს და არცარა წინადადება მოგვცეს თავის გასამართლებლათ.

ჯღუნა ქავთარაძეს შეაწერეს და წაართვეს 180 მანეთი, ივანე წიკლაურს 370 მანეთი, ანდრო ციხიშვილს 60 მანეთი ფული შეაწერეს, მაგრამ რომ ვერ უშოვა, ხარები გაუყიდეს. მარტია ბექაურის ორ ობოლ გოგოს: ბაბაღე და მაგდანას ორი ხარი, მათი მარჩენალი, 60 მანეთში გაუყიდეს, თუმცა ხარები 100 მანეთი ღირდენ. კნიაზი ნიკო კი ურცხვათ და გულქვათ 20 მანეთს კიდევ ედავებოდა ამ უბედურს და უმწყო არსებათ: „თქვენმა ხარებმა თქვენი ხვედრი ფული 80 მანეთი ვერ ამინაზლაურესო“. თომა ხოსროშვილმა სთქვა: სამი წლის ნამსახურიდან კნიაზ ნიკომ მხოლოდ ერთის წლის ჯამაგირი მომცა ორი წლისა კი 160 მანეთი დამხუთა, მგო-

ნი ამავდროულად. მათე ძავაშვილმა სთქვა, კნიაზმა მეც ამიტა-
ლახა 15 მანეთით. თვედორე ქავთარაძემ სთქვა: შარშან რო-
ცა კნიაზის სამართლით გვიკლებდენ, მე ფული რომ არა
მქონდა და ვერცა რა მიზოვეს გასაყიდ-დასაგირავებელი, კნი-
აზმა იმდენი სიკეთე მიყო, რომ მე თითონ დამაგირავა თავის
საქმეზე ერთის წლით და ჩემი ცოლ-შვილი ნკი მშიერ მწყურ-
ვალი დამიტოვაო. მათე ძავაშვილმავე სთქვა: კნიაზის 12 მან-
მემართა; დროზედ ვერ მივართვი, თუმცა ცდა არ დამაკლიაო.
როგორც იყო ვიშოვე მიუტანე, მაგრამ კნიაზმა თავისებური
კნიაზური პასუხი მომცა «რადგან დროზედ ვერ ჩამაბარე ახლა
30 მანეთი უნდა მომიტანო, ვინაიდან წესათ ასე მაქვს და-
დებულიო». და რომ წესი არ დაერღვევინებინა უღელი კა-
მეჩი წამართვა. ვიდრემდის 30 მანეთს არ მომიტან ალარ
დაგანებებო. ვიდრე მე ხსენებულ 30 მანეთს ვიშოვიდი, მა-
ნამდე კამეჩები საბძელში ჰყოლოდა დამწყვედული. ერთი
კვირის შემდეგ მივართვი 30 მანეთი და წამოვიყვანე კამეჩები,
მაგრამ ერთი გზაზე მომიკვდა მეორეც იმ ღამეს ბოსელში
მომკედარიყო სიცივისა და შიმშილისაგან დაღურალებული.
ამ გარემოებამ უფრო მიწასთან გამასწორა უიმისოდაც მიწა-
წასთან გასწორებული.

აი მკითხველო ყველა ესენი თბილისიდან 25 ვერსზე
ხდება საჯაროთ, კანონის სახელით და დამნაშავე კი ლალი
ირემივით დანაგრდობს.

„მარტის გასულს დაგვიბარა ნიკო ხიმშიაშვილმა და გა-
მოგვიცხადა: მე გავიგე, რომ თქვენ სხვა სოფლებივით რაღაც
სისულელე გინდათ ჩაიდინოთ, «ბუნტი» მოახდინოთ, ამისათვის
მე ჩემი მამულის იჯარას უმატებ დესეტინაზე 8 მანეთს, კო-
მლზე 400 ცალი ვენახის სარი უნდა დამიჭრათ და თქვენის
ჯრმით მომიტანოთ, გუჟანი, ურემს, ნუშა ხელი, და სხვა
ამისთანა წვირილი საქმე რამდენიც დამიჭრდება უნდა უარის
უთქმელათ ამისრულოთ. სარი კი ყველამ ორ კვირამდე უნდა
მომიტანოთ». ჩვენ რასაკვირელია უარი განუცხადეთ ასეთ
უცნაურ პირობაზე. ხალხიც დაიშალა, დაღრჩით 8 კაცი, ერ-
თმა ჩვენთაგანმა ჰკითხა გიორგი ზალიშვილს ღვინო გქონია
და ცოტაოდენი მომყიდეთ. ეს გაეგონა კნიაზ ნიკოს, წა-
სულიყო თავის მარანში, ამოედო ორი თუ სამი თუნგი ღვი-
ნო და გამოგვიტანა და შემოგვთავაზა „ღვინაზე ლაპარაკო-
ბდით და აი ღვინო დალიეთო“. ჩვენ თუმცა გვეუცხოვა
კნიაზის ასეთი არა ჩვეულებრივი მასპინძლობა, მაგრამ მიხვე-
დრით კი ვერ მიუხვდით იმის დაგებულ მახეს. მწარეთ ამო-
გვაშხამა ბრწყინვალე თავადმა ეს ღვინო და ძვირათ დაგვისვა
ეს მასპინძლობა. ამის თაობაზე მაზრის უფროსისთვის ასეთი
საჩივრით მიემართნა. «როცა მე ჩემ გლეხებს ჩემი მამულის
საიჯარო პირობა გამოუცხადე ამიჯანყდენ, მომიცვივდენ, მა-
რანი გამოიტყვენ, ღვინო დალიეს, დააქციეს, და შინაც ბევრი
წაიღესო. როცა დაითვრენ ბევრი უწესოება ჩაიდინესო.

19 ამ მაისში დაგვიბარა მთელი სოფელი დუშეთში მაზ-
რის უფროსის თანაშემწემ ბ. ჭონქაძემ და მომრიგებელმა
შუაპავალმა. ჩვენს სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა, ვიფიქ-
რეთ: ახლა კი ჩვენმა ტანჯვა ვაების ხმამ და უსამართლოთ
დაღვრილმა ცრემლმა მიახწია სამართლამდის და მოგვხედა-
ვენო, მაგრამ მოვტყუვდით. დამწვარზე მღულარე გადმოგვას-
ხეს. კნიაზ ნიკოს წარუდგენია მაზრის უფროსისთვის საკმაო
დიდი ჯამი ზარალისა, რომელიც ვითომდა ჩვენ სოფელელებს
მიგვეყენებინოს მისთვის და რომელიც პირველათ გავიგონეთ
გვიბძანეს: ეს ფული ამ მაისის გასლვლამდე უნდა ჩააბაროთ
თქვენს ბატონს კნიაზ ნიკოსაო, თორემ წინაღმდეგ შემ-
თხვევაში ჩაგიყენებთ ყაზახებს „გვგეუკუიას“ და გაგანიავებთ
მოგსპობთ, თქვენს ქონებას სულ თქვენს ბატონს გადაე-

ცემთ. ახლა აღარ ვიცით რა ვქნათ. ვაპირებთ ერთი კარგი
„არდა“ დავწეროთ და „ნამესლიკს“ მივართვათ, იქნება იმან
მაინც შაისმინოს ჩვენი ტანჯვა ვაებაო“. ამ მწკრივ მოთხრობის
შემდეგ წავიდენ ვეჭილის საძებნელათ და არჩნა დასაწერათ
მაგრამ...
გეგმეთ ამოუთუ ცეცხლუცნობი ინტელიგენციის
გელს ცარ თეიმინგიცთქიე მონაშენ ცქოლიოთ თეიმინგი

საზრანგეთის ისტორია მისწრაფებამ საუკუნეში.

(შემდეგთ *)
როგორც ზემოთ ვთქვით, დროებითი მთავრობა მხო-
ლოთ პროლეტარიატის დანაწილებით სულდგმულობდა. ის
რამდენჯერ იყო სასიკვდილოთ გამზადებული და ყოველთვის
საიქიოდან გამობრუნებულა. ბურჟუაზიული საზოგადოება,
პროლეტარიატის დაშინებული, შემოკრბა მთავრობის გარე-
შემო და გადაწყვიტა „საზოგადოების ხსნა“. მათი ერთათ
ერთი იმედი იყო პროვინცია, უვიცი გლეხობა, უკულტუ-
რობა და უკან ჩამორჩენა. საქარო იყო თავხედი პარიჟი,
პარიჟი ცეცხლის შერქვეველი, რევოლიუციის მუდმივი ბუდე
და ათასჯერ დამარცხებული, მუდამ გულ-გაუტყებელი, პა-
რიჟი ახალი წყობილების პროვინციის დაუკითხავათ შემო-
მღებელი, რესპუბლიკის დამაარსებელი, სოციალური რევო-
ლიუციის პირველი მოციქული, საქარო იყო ამ სახელოვანი
ქალაქის დასჯა, მისი ალაგმვა, რკინის გალიაში ჩამწყვდევა
და შეუბრალებელი დარაჯების მიყენება. ეს შეიძლება
მხოლოთ პარიჟის საზრანგეთში გალესვით, საფრანგეთის პა-
რიჟზე გაბატონებით, ცრუ-მორწმუნე გლეხის, პროლეტარი-
ის მსაჯულათ დაყენებით, სიბნელეში სანთლის გაქრობით.
საფრანგეთო, შენ გვიხსენ პარიჟის ტირანიიდან—ევედრე-
ბოდა ბურჟუაზია. საფრანგეთო, შენ გვიხსენ ბურჟუაზიის
ტირანიიდან—ეხვეწებოდა პარიჟს პროლეტარიატი. და აი
მოაწია ჟამი ამ მრისხანე მსაჯულის მსჯავრის დადების, მოა-
წია საერო კრების არჩევანი. ყველა პარტიამ, ყველა კლასმა
და პოლიტიკურმა მოღვაწემ თავის თავი რესპუბლიკანელათ
გამოაცხადა. აზნაური, ბურჟუა, ხუცესი, ბერი, ორღეანი-
სტი, ლეგიტიმისტი, ბონაპარტელი თავის გულ-წრფელ
რესპუბლიკანობაში ქვეყანას არწმუნებს. რა, განჩინება უნდა
გამოეტანა გლეხობას? ცხადია რა, რესპუბლიკამ მას მოუტა-
ნა ზედ მეტი გადასახადი, რადგანაც რეაქციონერები არწმუ-
ნებდენ, ეს პარიჟის „გაუმძლარი“ მუშების ბრალიაო—მისი
განჩინებაც ამ ვითომ და „მფლანგველთა“ წინააღმდეგი უნდა
ყოფილიყო. ის შეიქმნა მომხრე რესპუბლიკის, ვინაიდან ის
ჩვეულებრივათ იმის მომხრეა, რაც არსებობს. და რადგანაც
ყველა მისი ბატონები, მემამულენი და ხუცები, რესპუბლი-
კის მანტიით გამოეცხადენ, მანაც თავის წარმომადგენელათ
აირჩია თავდა-აზნაურნი, საეკლესიო პირები, გამქრალ ღინა-
სტიების მოტრფილენი, ე. ი. რესპუბლიკა ჩააბარა იმათ,
ვისაც ეს წყობილება მიაჩნდა მონარქიის აღსადგენ იარაღათ.
ქალაქებში დაფაცურდა წვრალი ბურჟუაზია, რომელსაც
რესპუბლიკამ გაუხსნა პანკები, მოუპოვა ნდობა, გაუზარდა
დუქანი და უფლებით სოცდაგართან გაათანასწორა. და მანაც
მისი ერთგული დარაჯები აირჩია (მხოლოთ ლიონმა გამო-
გზავნა ორი სოციალისტი).

და ასე, საფრანგეთი გრიალით შამოვიდა პარიჟში, გაუ-
მარჯოს ბურჟუაზიულ რესპუბლიკას, ძირს პროლეტარია-
ტიო!

როგორ შეხვდა ამ ხმას პარიჟი? აქ ჩვეულებრივათ რაზ-
მა პროლეტარიატის დანაწილებულია, ლუქსენბურგის კან-

*) იხ. „მოგზაური“ № 21, მაისი 1905 წ.

დიდატები არ მიიღო საერო სახელოსნომ, ხოლო კლუბების სია ლუქსენბურგმა. ამას მიუმატეთ ის რომ მრავალი მუშა არ იყო შეტანილი მეკენქეთა სიაში და ხმა არ ქონდა. მთავრობის უმრავლესობის კანდიდატთა სია, საიდანაც ოპოზიციამ ერთიანად გამორიცხული იყო, მიიღო ყველა „საზოგადოებას მხსენლმა“ და აი პარიჟმაც შეუერთა თავისი ხმა პროვინციისას, ძირს პროლეტარიატი! ოპოზიციის არც ერთი კანდიდატი არ გათეთრებულა, გარდა მთავრობის უმცირესობისა, რომელთა არჩევა ჯერ კიდევ საჭირო იყო პროლეტარიატის დამარცხებისათვის.

4 მისი გახსნილი საერო კრება განხორციელებული ბურჟუაზიული კრებულებიკაა და რადგანაც ბურჟუაზია მუდამ გაყვლეფილთა და გამყვლეფილთა ძმობას ქადაგებს, კრებასაც დიდებულათ დაადგინა: „სამშობლოს სახელით კრება იწოდებს ყველა პარტიის ფრანგს, დაივიწყან ძველი უთანხმოება და შეადგინონ მხოლოდ ერთი ოჯახი“. მარა დაიწყება იმის, რაც დღე მუდამ გაწუხებს, შეუძლებელია. პროლეტარიატმა მიუხედავად ამ „ხმა ერისა“ ვერ დაივიწყა თავისი დამარცხება და კრებამ პროლეტარიატის დამორჩილება ეს ორი მოპირდაპირე დაემზადენ ერთმანეთთან საბრძოლველათ.

მონტანიართა ორგანომ, „პარიჟის კომუნამ“, სიტყვით ყოველთვის მამაცმა, პირველათ გაილაშქრა საერო კრების წინააღმდეგ; თუ ის უარ ყოფს სოციალურ რევოლუციას, თუ არ იცნობს ამ თავის დედას და აიღებს მახვილს მის წინააღმდეგ, ის აუცილებლივ დაირღვევა თავისივე უძღურებაში. რევოლუციური ნიავე მას გაშორდება და გახრწნილი თვითონვე ჩაქრება. ხალხ შეუძლია შესცვალოს თავისი მთავრობა როცა სურს და გაიხმოს თავისი წარმოშადგენელი. ამ საერო კრების ძალით დაშლის თეორიას მიემხრენ კლუბები. ბლანკიმ დაარსა საიღუმლო საზოგადოება ამ აზრის გასავრცელებლათ. პასუხათ საერო კრება 10 მაისს დროებითი მთავრობიდან აძევებს ლუი-ბლანს, ალბერტს და ფლოკონს, და დანარჩენებისაგან ადგენს „აღმასრულებელ კომისიას“.

ასე დაივიწყა თვით კრებამ ძველი უთანხმოება! ფლოკონი დაჯილდოვებს ვაქროპის სამინისტროს ჩაბარებით და მით ბურჟუაზიამ საჯაროთ გაწყვიტა კავშირი მხოლოდ მუშაბთან.

ასე დასრულდა „ბლოკი“, დასრულდა მხოლოდ მაშინ როცა ის საჭირო აღარ იყო ბურჟუაზიისათვის. საერო კრების პირველი ამოსაღებია: მთავრობა უსოციალიზმით, რომ შემდეგ გამოეცხადებია მთავრობა ურადიკალოთ და ასე უკან უკან მონარქიისაკენ ევლო. რამდენათ „ბლოკი“ პროლეტარიატის შეგნების დამაბნელებელი და მისი გზა-კვალის ამბნევი იყო, იმდენათ მისი მოშლა, მისი გამომუხზილებელი უნდა ყოფილიყო. და მართლაც შემდეგ ლუი-ბლანის მთავრობიდან გამორიცხვისა ლუქსენბურგის მუშათა დელეგატებმა გადასწყვიტეს თავისი ძალღონით მოქმედება და ყველა სახელოსნოსთან და კლუბებთან მჭიდრო კავშირის დაჭერა. ახლა დაიხანებს საჭიროთ მთელი პროლეტარიატის კონცენტრაცია და ბურჟუაზიულ მთავრობის წინააღმდეგ გალაშქრება, მაგრამ ეს აღვილი აღარ იყო. მის პირდაპირ იდგა არა მისი დაყენებული მთავრობა, რომლის გადადგება ყოველთვის შეეძლო, არამედ მთავრობა მთელი საფრანგეთის დაყენებული და საყოველთაო კენქით გამოცხადებული. ასეთი მთავრობის ძალით დაშლა — ეს საფრანგეთის, საყოველთაო კენქის ყრის შეურაცყოფაა, ეს დემოკრატიული პრინციპის უარყოფაა. სწორეთ ამიტომ ჩქარობდა დროებითი მთავრობა საერო კრების მოწვევას და

პარიჟის პროლეტარიატის თავის თავთან წინააღმდეგობაში ჩაყენებას.

ასე თუ ისე რევოლუციური პროლეტარიატი საერო კრების წინააღმდეგ შეიქმნა.

მიუხედავად „ბლოკის“ აშკარა უარისყოფისა ლუი-ბლანს მიინცარ შედრკა და კიდევ ერთხელ შეეცადა ბურჟუაზია თავის აზრებში დაერწმუნებია. ის საერო კრებას უდგენს ლუქსენბურგის კომისიის მიერ შემუშავებულ პროექტს, რომლის პირველი მუხლი თხოულობდა შრომის სამინისტროს დაარსებას. შრომის სამინისტრო! გაკვირვებით იმეორებდენ დეპუტატები. „ჩვენ ყველა აქ სოციალურ კითხვის, ხალხის უფლებების დასაცავათ ვართ, ყვიროდენ აქედან-იქიდან“. ბოლოს წამოაყენეს „ნამდვილი“ მუშა, პეპინი — ეს კლერიკალების მიერ არჩეული და აღაპარაკეს სოციალიზმის, ლუი-ბლანის და ლუქსემბურგის კომისიის წინააღმდეგ. აი ნამდვილი მუშა, როგორი გონიერია სექტანტები რომ დაყენებენ. — გაიძახოდენ ბურჟუები, ლუი-ბლანის პროექტს წაკითხვაც კი არ აღირსეს და უდებატოთ ნაგვის კალათაში გაუძახეს.

ამ ნაირათ პროლეტარიატსა და მთავრობას შორის უნთებერვალს დადებული ხელშეკრულობა შეასრულა პირველმა, დაარღვა მეორემ. პროლეტარიატმა მოითმინა აღთქმული სამი თვე, მთავრობამ უარყო აღთქმული შრომის ორგანიზაცია. ბურჟუაზიულ დემოკრატიაში ლიბერალებზე კიდევ უფრო მწარეთ მოატყუა მუშა ხალხი. ამ მოტყუების გადასაფუჩჩებლათ და მუშის შეგნების კიდევ ერთხელ დასაბნელებლათ მან მიმართა ხერხს — თანხმობის მოედენზე მან დანიშნა საერო დღესასწაული «ყველა კლასების დასამობილებლათ», სას ლექსემბურგის მუშებმა პროკლამაციით ასე უპასუხეს: მრადგანაც ბარიკადებზე მოცემული დაპირება არ შეასრულეს, რადგანაც საერო კრებამ 10 მაისის სხდომაზე უარყო შრომის და პროგრესის სამინისტროს დაწესება, ამიტომ ლუქსემბურგის მუშა-დელეგატები უარს ამბობენ ეგრეთ წოდებულ თანხმობის დღესასწაულის დასწრებაზე“. დღესასწაულ გადადვის.

აი ამ დროს პარიჟში მოახწია პრუსიის და ავსტრიის აჯანყებული პოლიშის დათრგუნვის ამბავი და დამარცხებულთა მოწოდება: „საფრანგეთო, პოლიშის უსაყვარელესო დაო, ევროპის თავისუფლების მანათობელო ვარსკვლავო, შენ არ დატოვებ განუკითხვავათ პოლიშს!“... — სწორდა სასიკვდილოთ დაქრილი პოლიშა. იქედაც აფორიაქებული პარიჟი ციქდნ უფრო აფორიაქდა, მთელი პროლეტარიატი ფეხზე დადგა და პოლიშის მიხმარება მოითხოვა. საერო კრებამ ამ კითხვის შესახებ დებატები დანიშნა თუთხმეტი მაისისათვის, პროლეტარიატმა გადაწყვიტა ამ დღეს კრების წინ მანიფესტაციის მოხდენით დეპუტატებზე ძალის დატანება პოლიშის სასარგებლოთ. ამ აზრმა შეაერთა მთელი ოპოზიცია. კლუბები ამ ბოზდენ, დროა პროვინციები ვაჩვენოთ პარაჟის ხალხსო ბლანკის კლუბში გაჩაღდა აგიტაცია ამ შემთხვევით სარგებლობის დაკრების დაშლის შესახებ.

15 მაისს, ორმბათს, ქუჩები დილიდანვე გაივსო ხალხით სხვა და სხვა ბანრლებით და წარწერებით: გაუმარჯოს, პოლიშს! — შრომის ორგანიზაცია და სხვა მთავრობამ მანიფესტაციის წინააღმდეგ განსაკუთრებული ზომები არ მიიღო. რადგან როდენი და ლამარტინი ამით თავისი მერყეული მდგომარეობის გამაგრებას ფიქრობდენ, ხოლო მარასტი და სხვები სამაში რეაქციის დაწყების საბუთებს ეძებდენ. ხალხი ბლანკისტთა მეთაურობით მოგროვდა თანხმობის მოედანზე, საერო მილიციის დენერალს კურტეს ხილზე გაშვების ნება გამოთხოვეს და პალატას შემოადგენ. პირველმა

რამდენა ჩამტვრია ეზოს რკინის მოაჯირი და გრილით შევი-
და კორიდორებში. აქ უკვე მოისმოდა დეპუტატთა ტრიბუ-
ნიდან ვოლოცკის სიტყვა: «არა, პოლშა არ მომკვდარა, მას
მხოლოდ სძინავს!»... — გაუმარჯოს პოლშას! — მიამბეს კორი-
დორებიდან, ლამარტინი და ალბერტი გამოვარდენ გარეთ
ხალხის შესაჩერებლათ. «ბატონო ლამარტინო! — მიმართავს
ერთი მანიფესტანთთაგანი — კაი ხანია რაც თქვენ ლამაზი
ფრაზებით გვიმასპინძლებით, ხალხს სხვა რამ ეჭვირება და
არა სიტყვები, მას თვითონ სურს შევიდეს საერო კრებაში
და თავის ნება ამცნოს». ლამარტინი უკან ბრუნდება, ხალხი
შედის კრების ხალაში, ყველაფერი აირევა. ლუი-ბლანი
აღის ტრიბუნაზე, ხმაურობა მატულობს, რასპელი კითხუ-
ლობს ხალხის პეტიციას, არავის არაფერი ესმის, საერთო
აურ-ზაურია. უცებ გაისმა ერთი კაცის სახელი და ხალხმაც
იგრილა: ბლანკი, ბლანკი! ჩვენ გვინდა ის გავიგონოთ. ყვე-
ლა გაიწ-გამოიწია და წინ წამოდგა პატარა, გამხდარი კაცი,
დაგლეჯილ ტანისამოსში. დეპუტატები ხელათ ჩაქუშდნენ
ბლანკის დანახვაზე და ცნობის მოყვარეობით ათვალისწინებ-
დნენ იმას, რომლის ერთი სახელი შიშის ზარს ვგრიდა. ხალ-
ხი სმენათ გადაიქცა. ორატორმა დაიწყო: «ხალხი თავის
მედგარ ხმას ამალღებს და თხოულობს საერო კრებამ აღი-
როს, რომ საფრანგეთი ხმაღს ქარქაშში არ ჩააგებს მანამ-
დის, სანამ აღდგენილი არ იქნება ძველი პოლშა, პოლშა
1792 წლის»... ამ დროს მოისმა გარემოდან მილიციის გა-
მოსაწვევი სიგნალი, რის ბრძანება კრების თავმჯდომარეს
ჩუმათ გაეცა. ბარბერი ავარდება ტრიბუნაზე: ეს რა ამბავია,
რა საქირთა ჯარი, გვიდალატეს, ძირს მოდალატენი! ხალხი
გაექანება თავმჯდომარისაკენ და ითხოვს ბრძანების გაუქმე-
ბას. თავმჯდომარე უარზეა. მაშინ პუბერი აღის ტრიბუნაზე
და წარმოსთქვამს: ხალხის სახელით საერო კრება დაშლილა.
ყველაფერი აირ-დაირევა, დეპუტატები გარეთ გაცივიან;
თავმჯდომარეც მათ მიზღვეს. ხალხი ბარბერის და ალბერტის
მეთაურობით მიდის საბჭოსაკენ დროებითი მთავრობის შესა-
დგენათ. როლენი და ლამარტინი წინ უძღვება გამოწვეულ
მილიციას და საბჭოს თავს ესხმის აჯანყებულთა იქიდან გა-
მოსადენათ. ბარბერი, ალბერტი და სხვა, რომელთაც საბჭოს
გამაგრება ვერ მოასწრეს, ტყვეთ უვარდებიან მთავრობას.
ბლანკი, რასპელი, მარშე, სობრიე, კაბე, დენერალი კურტე
და სხვა დაიჭირეს. საერო კრებაში პირველათ წარმოითქვა
სიტყვა რეაქცია და გადავიდა პრესაში. ბურჟუაზია განრი-
სხდა არა მარტო პროლეტარიატის, არამედ მონტანიართა
და თვით ლამარტინის წინააღმდეგაც. მან მოითხოვა მაგარი
მთავრობის შედგენა და წესიერების დაცვა, პირველ ყოვლისა
საქირო იყო პოლიციიდან მონტანიართა გაგდება და თავი-
სი კაცების ჩაყენება. პრეფექტურას შემოარტყეს ჯარი კო-
რიდიერის და მისი პოლიციის იქიდან გასარეკათ. კორიდი-
ერის დასაცავათ გამოექანა ათი-ათასი მილიციონერი და შე-
იარაღებული კლუბისტები. უომოთ პრეფექტის დამარცხება
არ შეიძლებოდა, ხოლო ომი ამ აღფრებულ ქალაქში საში-
შარი იყო. მაშინ ლამარტინმა მიმართა თავის მჭერ-მეტყვე-
ლებას და „ლამაზი სიტყვები“ — დაითანხმა კორიდიერი თა-
ვისი ნებით პრეფექტურის დაკლაზე. კორიდიერი თავის
მონტანიარებით გავიდა პრეფექტურიდან. მის ალაგას დაინი-
შნა მარასტის მეგობარი, ბანკირი შოველი. პოლიციას და-
ეპატრონა რეაქცია. ბლანკის და ბეკრი სხვის კლუბები და-
ხურეს და 100-ზე მეტი დაიჭირეს. მთავრობამ დასცვალა
როლენის მიერ განწესებული რადიკალური მოხელენი-პრე-
ფექტები და კომისარები — და მათ ალაგას ჩააყენა ზომიერნი.
პირიქში მხედრობა შემოიყვანეს, სახლების ჩხრეკა დაიწყო,

რევილიციონერ მილიციონერთ იარალი აყარეს, სამხედრო-
მინისტრათ დანიშნეს დენერალი ევენი კოვენიაკი, აფრიკის
ომებში გრძობა მიჩლუნგებული სალდათი დისციპლისის
მეტი არას მკოდნე და მხედრობის გარდა არავის მცნობი-
ერთი სიტყვით, დემოკრატი მარასტის მეთაურობით რეაქცია
გამეფდა.
საერო კრებამ ეხლა სასვებით შამოხხადა ნიღაბი და
მისმა ყველა პარტიამ თავისი ნამდვილი სახე დაგვანახვა. დე-
მოკრატები მიემხრენ ზომიერთ, ზომიერნი კონსერვატორთ
პროლეტარიატის ქედის მოსახრელათ. მონტანიარი როლენი,
დემოკრატი მარასტი, მონარქიელნი ოდილიონ-ბაროხელი
ხელთ გაყრილნი გამოვიდნენ ბურჟუაზიული წყობილების და-
საცავათ; თვით კლასთა მომრიგებელ ლამარტინმა მართლაც
ყველა კლასი მოარიგა მუშათა კლასის წინააღმდეგ.
და ასე, ერთი აზრით, ერთი გრძობით გამსჭვალული საერო
კრება ვაშას ძახლით შეხვდა დემოკრატი ტიელას სატყვას:
«ეხლა კითხვა იმაშია, შრომა ჩადგეს თავის წინააღმდეგ მდგო-
მარეობაშიო». ეს კი პირველ ყოვლისა საერო სახელოვნოთა
გაუქმებას, 130 ათასი კაცის უოუკმა პუროთ დატოვებას ნი-
შნავდა. მერე რა უყოთ? რა საქირო იყო ახლა უსაქმო მუ-
შათა შრომით ალაგება, როცა რეაქცია უკვე მომხადა მისი
ტყვეით ასალაგმავათ! საერო სახელოვნომ ისე როგორც
„ბლოკმა“ უკვე შეასრულა თავის მისია, ჩამოაგდო განხეთქი-
ლება მუშებში და გაამაგრა ბურჟუაზიის ბატონობა, ეს ბა-
ტონიც ბატონურათ იქცევა — აღვილიდგან ითხოვს მისთვის
უსარგებლო მოსამსახურეს, ანგარიშიანი ბურჟუა მუქათათ
პურს არავის აქმევს და აი რეაქცია იერიშით მიდის საერო
სახელოვნობზე. დეპუტატი დიუპენი პარიჟის ერთ ნახევარს
აცხადებს გაფუქტებულათ, უვარგისათ, ხოლო ამ ნახევარის
ერთ ნაწილს საერო სახელოვნოთა მუშებს — ზარმაცათ და
მუქთახორათ. ამ აშკარა შეურაცხყოფამ ააღელვა უკანასკ-
მელნი და ბ-ნ დიუპენს მიმართეს ორი პროკლამაციით. აი
ერთი ამთავანი:
„ბ-ნო დიუპენო, ჩვენ არა ვართ ისინი, ვინც მოწყალეობას
ითხოვს, რესპუბლიკა დაგვირდა შრომით აცხოვროს ყველა
თავისი შვილი. მაშ მოგვეციოთ სამუშაო, რომელიც სა-
შვლებას მოგვეცემს ვიცხოვროთ, ისე როგორც ეს შეეფერება
თავისუფალ ადამიანთ და მაშინ ნახავთ, ბ-ნო კმაყოფილნიო,
თუ ჩვენ მართლა მკონარენი ვართ და მხოლოდ საზოგადო-
ფულით კვებას ვთხოულობთ. ჩვენ მაინც არ მოგვითხოვია
„საერო სახელოვნო“ — თა დაარსება და თქვენ 24 თებერვლის
შემქმენო სწორეთ ვერ იყოლიებთ აქ სალდათური დისციპ-
ლინიო. ხალხი თქვენი ცუდი პარიჟის, მხოლოდ ბარიკადებზე
მიგანწივართ კარგ ხალხათ. აი ამ დროს ჩვენ შესაწინააღი-
ვართ, სულგრძელიც, დიდებული, ყოჩაღი, თითქმის გამირიც-
ხუ ივიწყებთ ბ-ნო მონარქისტებო, რომ ჩვენ თქვენ მონათ-
დასარჩენათ არ მოგვითხოვია მესამე რევილიციო. ჩვენ ვე-
ბრძოდით თქვენ სოციალურ ორგანიზაციას, აქ ერთათ ერთ
მიზეზს იმ არეულობის და სილატაკის, რომელიც ბრავს და-
ნთქავს თანამედროვე საზოგადოებას, იმ საზოგადოებას, სა-
დაც მხეცური ძალა ქმნის კანონს. ჩვენ დარწმუნებული ვართ,
რომ ასოციაციით თავს განვითავისუფლებთ პატრონთაგან და
თავის თავს ჩვენვე დავებატრონებთ. მხოლოდ ასოციაცია,
როგორც ერთათ ერთი სამართლიანი დაწესებულება, მისცემს
ქვეყანას, ყველა ხალხს თავისუფლებას, ქვემარტი ძმობას,
ნამდვილ დამოუკიდებლობას და საქვეყნო მშვიდობიანობას.
უსაოციაციოთ ყველა ლამაზი სიტყვა მკვდარი სიტყვაა. ყვე-
ლა ხალხში, მთელ ქვეყანაზე მეფობს მხოლოდ გაუთავებელი-
ყობა ბატონთა და მონათა დამოკიდულება. ჩვენი ოფლი-

გამდიდრებთ და სურნელოვან სასმელოთ იქცევა თქვენ არისტოკრატიულ ყანყაროში. დიახ, თქვენი კეთილდღეობა, თქვენი ქონება შექმნილია ჩვენი შრომით; თქვენ კარგათ იცით, რომ მხოლოდ თქვენით, თქვენი მეოხებით ვართ ჩვენ უბედურნი. ჩვენი სისაწყლვე თქვენი მოქმედების ნაყოფია. თქვენ შეურაცხობას ჩვენ ყოველთვის ზიზღით მივეგებებთ; შორს არ არის ის დრო, როცა, თქვენდა სამწუხაროთ, მონები აღარ გეყოლებათ და ერთთ ერთი ქეშმარიტი კეთილშობილურა სახელი ყველა პატიოსანი კაცისათვის იქნება — მუშა“.

ამით იწყება კონფლიქტი საერო კრების და სახელოსნოთა შორის. რეაქციის მეთაურმა მარასტმა მუშებს აღკრძალა მოედანზე თავის მოყრა; ე. ი. წაართვა ის უფლება, რომელიც თებერვალში სისხლით მოიპოვეს. ამ ბრძანების ძალით 1000-ზე მეტის დაქვრამ გაამწვავა მუშათა აღელვება. მარასტს მიმართეს შემდეგი პროკლამაციით: „რას ვითხოვთ ჩვენ? ჩვენ ვითხოვთ დაკანონებას ჩვენი უფლების შრომაზე, ასოციაციის პრინციპს მიეცეს ფართო განხორციელება, ჩვენ ვართ შრომის ხალხი და არასოდეს არ ვვძებთ, მცონარეობით ვიცხოვროთ, ჩვენ ვვძებთ ნაყოფიერ შრომას და ვითხოვთ შრომის ისეთ ორგანიზაციას, სადაც ჩვენ ძალას და ნიჭს სასარგებლო ასპარეზი მიეცემა“.

მუშების ასეთ პროკლამაციებმა კიდევ უფრო გააჯავრა საერო კრება და ამანაც დაიძახა: «il faut en finir» — (დროა ბოლო მოეღოს!) 15 ივნისის სხდომაზე ეს საერთო გრძობა გამოხატა თავის სიტყვაში ბანკირმა გუდმომ: «საჭიროა საერო სახელოსნოთა დაუყოვნებლივ მოსპობა, როგორც პარიჟში, ისე პროვინციაში! თქვა მან. საჭიროა არა მისი შემცირება, არამედ სრულიად გაქრობა; ტყუილათ ფიქრობდნენ ამ კითხვის გადაწყვეტის გადადებას, ეს ახლავე უნდა გადაწყდეს, ისედაც ბევრი დრო დავკარგეთ, მეტა ნულარ ვკარგავთ, დღესვე, დღესვე უნდა გადაწყდეს სახელოსნოთა ბედი. არ გადაწყვეტთ — რესპუბლიკა დაიღუპება და საზოგადოება ჩაფარდება ისეთ მდგომარეობაში, რის აღწერა არ ძალმიძს. თქვენ ფებ ქვეშ ნიადაგი ირყევა, ის გამოფუტურებულია. მე გავზომე ის და შემიდლია ვითხრათ მისი სიგძე“.

კრება შეშინდა, შეშინძრა. დღესვე, დღესვე, თუ არა დავიდუბეთ — ისმოდა ყოველ მხრიდან. გუდმოს მუშებმა ასე მიმართეს: «ჩვენი მაჯაკი არ აკლია ჩვენს სურვილს, პირიქით ჩვენი ხელობის შესაფერი შრომა აკლია ჩვენ მაჯას და ჩვენ ვითხოვთ მას სულით და გულით. თქვენ თხოულობთ «საერო სახელოსნოთა» დაუყოვნებლივ გაუქმებას, მარა რას იზამს 130 ათასი მუშა, რომელიც ყოველ დღე ღებულობენ თავის და თავის ცოლშვილთა საკვებ მცირე სასყიდელს? უნდა გადაუფდოთ ისინი შიმშილის ცულ რჩევას და სასოწარკვეთილებას? თქვენ ხართ მოწოდებული სოციალური შენობის ასაკებათ. მაშ აავეთ, განათლეთ, აამაღლეთ «საერო სახელოსნოები», ნუ დაანგრევთ მას“. ყველა ბურჟუაზიული პარტია და მათი ყველა ორგანო, დაწყებული მონარქისტებიდან და გათავებული მონტანიარები, მიემხრო საერო კრებას. პროლეტარიატის სასარგებლოთ ხმა აღმადღეს ისევ მისმა ხანმოკლე გაზეთებმა (გამოვიდა რამდენიმე ნომერი) აი რას სწერდა 14 ივნისს «საჯარო ბრალმდებელი»: «მუშა თქვენთვის, მიმართავს რესპუბლიკანელთ, გადაიქცა დაბრკოლებათ, ხელის შემშლელათ. სწორეთ ისე, როგორც ის მონარქისტისათვის იყო. პროლეტარიატი ჯერ დაიმორჩილეთ «საერო სახელოსნოებში», ახლა კი მისი დიდი ქალაქებიდან გაძევებას ფიქრობთ... თქვენ გამარჯვების მეორე დღესვე მიმართეთ დაშინებას და ძალმომრეობას. იმ დროს როდესაც ძველწყობას ებრძოდით — უარყოფდით პროლიტარკურ

სატუსალოს, პოლიტიკურ საქმისათვის დაქვრას, ტენდენციურ პროტესტებს და აი ახლა თქვენ ყველა ეს განაჩეღეთ თქვენ სატუსალოები აავსეთ თქვენი წინანდელი მგფობები, რომ მგლოთა დანაშაულობა თქვენი პოლიტიკის, თქვენი დაბრძავების და უკან სიარულის დაგმობაა, თქვენ რომელნიც წინააღმდეგი იყავით ამდენხანს, წინააღმდეგობას ვეღარ იტანთ! თქვენ ხართ ძველი კული ძველი ლიბერალიზმის: თქვენ გუშინდელი შეცდომა ამჯობინეთ ხვალინდელ ქეშმარიტებას მკითხველნი, მოქალაქენო, აი ეს გასწავლის თუ რას ნიშნავს ჟურნალისტთა რევოლიუცია. რესპუბლიკა „ანსიონალი-სათვის“ — ეს მარასტია საბჭოში. რესპუბლიკა „ოეფორმისათვის“ — ეს ფლოკანია ვაჭრობის და მეურნეობის სამინისტროში... მეორე ვახეთი „მუშათა საყვირი“ სწერდა: „ვის უნდა მივინდლოთ? ძველ-რესპუბლიკანელებს? ამ ბატონების უმრავლესობა ფიქრობს ერთი მეფით ნაკლები, და ერთი საყოველთაო კენჭის უფლებით მეტი ხალხს საუკეთესო რესპუბლიკა ეძლევაო. ერთი მეფით ნაკლები! ვითომ ეს საკმარისია ხალხის ჯიბის ასავსებათ! საყოველთაო კენჭის ყრა; ვითომ ეს ხალხს გააძღებს; დიდათ გმადლობთ ბატონებო! ამ არქეოლოგიურ რესპუბლიკანელთა სიტყვები გვაგონებენ იმ პირთ, რომელთაც სახარება უარყოფს. მათ სთხოვენ პურს და იძლევიან: ქვას! ახალი რესპუბლიკანელები, განა ისე გავგიჟდებით, რომ იმათ მივინდლოთ? წინდაწინვე ვიცით, თუ რესპუბლიკამ შრომის კაპიტალის მიერ გაყვეფფვა და პროლეტარიატის სილატაკე იცნო, ბევრი გუშინდელი მონარქიელები მეფის წინააღმდეგი გახდება. ისინი დაცემულ ტახტში მხოლოდ თავის ცეცხლზე მიდგმული ქოთნის სახურავს ნაღვლობენ. მათი აზრით კონსტიტუციური გვირგვინი საუკეთესო თავსახურავია ბურჟუაზიის ქვაბისათვის“.

დედაკაცი და მისი პროლომირი მდგომარეობა.

(კლარა ტეტკინსაი).
თარგმანი რუსულიდან.
II.
(შემდეგი *).

შვილებს არ შეუძლიანთ განვითარდნენ თანხმათ თავიანთ ნიჭისა და მიდრეკილებისა — ამ შემთხვევაშიაც უმთავრეს როლს თამაშობენ გარემო, საზოგადოებრივი და არა რჯახური პირობები; უმრავლეს შემთხვევაში სასწავლებლების კარები ღარიბთა შვილებისთვის დაკეტილია, მაგრამ, თუ როგორმე გაიღო — ეს სულ ერთია საწყალი ღარიბისთვის, რადგანაც სიღარიბის გამო მას არ შეუძლიანთ თავის შვილს სწავლა გააგრძელებიოს. ის აქტანელი პირობები, რომელშიაც ღარიბ კაცს დღიური საზრდოს მოპოვება უხდება, აიძულებენ მას ყოველივე საშუალება იხმაროს, რომ ოჯახში „მუქთა მქამელი“ არ დაჩქეს. ამ მიზეზის გამო მამას ვაყავს თავის პატარა შვილი ოჯახიდან გარეთ, სამუშაოთ.

ერთის სიტყვით, ქალი, როგორც ცოლი, დიასახლისი და დედა, — ყოველთვის და ყველგან გარემო ეკონომიურ მიზეზებს ემორჩილება, ისინი არიან მისი ბედისა და იღბლის გილაწყვეტნი.

ყველა ამის შემდეგ იმას არ აძლევენ ნებას მონაწილეობა მიიღოს განახლებულ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, რომლისგანაც მისი ჭირი და ლხინი, ერთი სიტყვით, მთელი მისი ცხოვრებაა დამოკიდებული, უფრო მეტათ, ვიდრე წინ

*) იხილეთ მოგზ. № 21. იგივე მოყენებულა მუშაობის

ნეთ, როდესაც მთელი ოჯახის წყობილება დედაკაცის „ღია-სახლისურ ნიჭზე“ იყო დამყარებული.

ის ვერ უნდა კითხულობდეს რათ გაძვირდა მისი ბაცი ჩაი, გამხმარი ჰური, მაგარი, ძარღვიანი ხორცი, თხელი ჩითი, რათ დაასახჩირეს მისი საყვარელი არსება, დატოვეს მისი ქმარი სრულებით მშვიერი, უადგილოთ. რათ არგუნა ბედმა აუტანელი შრომა მის შვილს, რომელმაც ბავშვობა ჭაპან-წყვეტაში და მწუხარებაში უნდა გაატაროს, რატომ რჩება თითონ ის სიბერის დროს მშვიერ-მწყურვალე უპატრონოთ, უსახლკაროთ, რათ მცირდება თან და თან მისი ქმრის ხელფასი და გრძელდება სამუშაო დღე?! ის არ უნდა ლებულობდეს პასუხს იმ აუარებელ კითხვებზე, რომელნიც ეხებიან თითონ იმისა და მისი ახლობლების აუტანელ ცხოვრებას?!

მან ვერ უნდა გამოიკვლიოს მიზეზები თავისი გაჭირვებისა, დაემორჩილოს თავის ბედს და დაკმაყოფილდეს ყველა მითი, რაც მიაქანებს მას აუცილებელ დაღუპვისაკენ?!

უფრო გაჭირვებულათ გრძნობს თავის თავს ის ქალი, რომელიც განთავისუფლდა რა ქმრის ბატონობისაგან, «როგორც სამუშაო ძალა», კაპიტალისტის ბრჭყალებში ჩავარდა. ფაბრიკაში მომუშავე ქალების ინტერესებს პირ და პირ ეხება სახელმწიფოს კანონ-მდებლობა. როგორც ყოველ საზოგადოების წევრს, ისე მუშა-ქალსაც უფლება უნდა ქონდეს პირ და პირი დამოკიდებულება იქონიოს ყველა მთავრობის წარმომადგენლებთან, თითონ უნდა გამოთქვამდეს თავის სურვილებს, მოთხოვნებს და აცხადებდეს პროტესტებს. პირველ ყოვლისა, ყველა საზოგადოებრივ დაწესებულებაში მას ხმის უფლება უნდა მიენიჭოს. მისი სოციალური მოვალეობა არასტრით არ განსხვავდება მუშა-კაცის მოვალეობისაგან.

იმ კანონებს, რომელნიც აწესრიგებენ საფაბრიკო და სახელოსნო შრომას, მეტათ დიდი მნიშვნელობა აქვთ როგორც მუშა-კაცებისთვის. ქალისთვის საჭიროა იცოდეს აქვს თუ არა მას უფლება თავისუფლათ მიმოხვდისა, რადგანაც მისი მდგომარეობის გაუმჯობესება ამასზე დამოკიდებული; ეს უფლება უადვილებს მას ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასვლას, უფრო სასარგებლო სამუშაოს მოპოვებას. მისთვის აუცილებელი საჭიროა იცოდეს აგრეთვე ისიც, წარმომადგენელია თუ არა მთავრობა მარტო საზოგადოების შეძლებული ნაწილისა, იცავს მხოლოდ მათ ინტერესებს და მუშებს კი ესარჩობება სიტყვით და არა საქმით. საზღვრავს თუ არა ის კაპიტალისტებისაგან მუშების შეუბრალებელ ექსპლუატაციას, თუ ამას ის სრულებით ყურადღებას არ აქცევს.

იმ კითხვებს, რომელნიც შეეხებიან ნორმალურ რვა საათის სამუშაო დღის შემოღებას, ღამ-ღამობითა და უქმე დღეებში მუშაობის აკრძალვას, ზოგიერთ სამრეწველო დარგში ჰიგიენურსა და სანიტარულ ზომების შემოღებას—ყველა ამ კითხვებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ როგორც მუშა-კაცისთვის, ისე მუშა-ქალისთვისაც.

ქალისთვის საჭიროა იცოდეს ნება აქვს თუ არა კაპიტალისტს, როგორც ის მოისურვებს, ისე შეამციროს მუშის ხელფასი, თუ ვერ დასწევს ამ ხელფასს მინიმალურ ნორმის ქვეით, რამაც უნდა უზრუნველ ჰყოს მუშის უსაჭიროესი მოთხოვნილებანი.

კანონები, რომელნიც შეეხებიან საპენსიო და ღირებთა დამხმარებელ კასას, უბედურ შემთხვევის თავიდან აცილებას და სხვა—ერთნაირათ მნიშვნელოვანი არიან, როგორც მუშა-კაცისთვის, ისე მუშა-ქალისთვის რადგანაც ყოველ წუთში შესაძლებელია, რომ ის მრწველობის მსხვერპლი გახდება. შრომის პირობები კი იმნაირია, რომ ყოველად შეუძლებელია მუშა-ქალმა უზრუნველ ჰყოს თავისი თავი, თუ რაიმე უბედუ-

რება შემთხვა. იმ კანონებს, რომელნიც ეხებიან კრებებისა და კავშირების თავის უფლებას, ერთ ნაირი მნიშვნელობა აქვთ, როგორც მუშა-კაცებისთვის, ისე მუშა-ქალებისათვის. ეს უფლება საშუალებას-აძლევს ქალს წინააღმდეგობა გაუწიონ კაპიტალის ძალას.

წინააღმდეგ შემთხვევაში, ქალი ხელფებიანა იბოკება და კაპიტალის განუსაზღვრელ ბატონობის ქვეშ რჩება. თავისუფლათ შეკრების უფლება საშუალებას აძლევს ქალებს გამოარკვიონ და დაიცვან თავიანთი ინტერესები. კავშირების უფლება კი საშუალებაა ქალთა შეერთებისა, რომ საერთო ძალით ბებრძოლონ კაპიტალს და გაიკაფონ გზა თავიანთ განთავისუფლებისაკენ.

(შემდეგი იქნება).

ფოთში გურულ-მეგრელ მუშათა შორის ჩამოვარდნილ შთანხმავის შესახებ.

(პასუხათ ბ-ნ თ. სახაკიას). *

ბ-ნი თ. სახაკია გვაუწყებს შემდეგს: ფოთში უთანხმოება ჩამოვარდნილა გურულ-მეგრელ მუშათა შორის და რომ მუშები გარეშე პირებს არ დაემშვიდებიან, შესაძლებელია სისხლის ღვრა მომხდარიყო. მთხვს დავასახელო ის პირი, რომელმაც მუშები მიუსია ერთმანეთს. ფოთში გურულ-მეგრელ და ხონელ მუშათა შორის მომხდარ უთანხმოების თავი და თავი მიზეზები იყვენ ყოფილი „подрядчикь“-ები და რუსეთში დღეს მოქმედი ბნელი ძალები. ამათ მიგმატენ ზოგიერთი ბრწყინვალე ავტონომისტები, და მათაც ხელი შეუწყეს უთანხმოების გაძლიერებას. ერთმა მათგანმა წამოაყენა ამ გვარი მოსაზრება:

„ფოთი უფლებით მეგრელებს ეკუთვნის, აქ არსებობს გურულთა საკითხი და ინტერესები, მეგრელთა საკითხი და ინტერესები და რამდენიც უნდა მალონ ეს ქირი დასელებმა, ის მაინც თავს იჩენსო. აი ამგვარმა ჩარევამ და ქადაგებამ ხელი შეუწყო ბიუროკრატის ბინძურ განზრახვას ხალხის ხალხზე მისევაში. ასეთია საქმის ვითარება. ტყვილია, ვითომც ის უთანხმოება გარეშე პირებს უკვე დაემშვიდებიოს, შესაძლებელია სისხლის ღვრაც მომხდარიყო და აუ არ მოხდა ისევე იმავე მუშების მეოხებით. 15 მაისს მეგრელები დაეცენ მომუშავე გურულ-ხონელებს, მაგრამ მუშებმა შეტაკების თავიდან ასაშორებლათ სამუშაო მიატოვეს, მოიქცენ სწორეთ ისე, როგორც შეფერის ნამდვილ შეგნებულ მუშებს. დღესაც არაა საფსებით უთანხმოება ჩამქრალი და შეტაკება კიდევ მოსალოდნელია. გარეშე პირებს კი, გარდა თვით მუშების მოწინავე პირებისა, არავითარი ზომები არ მიუღიათ მუშების შესარიგებლათ. ავტონომისტები ისე მოიქცენ როგორც მოგახსენეთ. პოლიციამ და ჩარჩუკა მოიჯარადრეებმა სისხლის ღვრის ინიციატორობა თავიანთ თავზე მიიღეს, მაგრამ ამ დროს ფოთის ქალაქის თავსაც არ ძინებია გულზე ხელ დაკრეფილი და ქადაგობდა „ხომ გითხარით მე თქვენ (მუშებო), რომ ბრძოლით, ძალით მოპოვებული არაფერი არ ვარგა და ისევე ძალით წაგართმევენ-მეთქი“. აი ბატონებო გაიგეთ როგორი დახმარება აღმოუჩინათ გარეშე პირებს უთანხმოების ჩასაქრებათ. ჩვენი ნაციონალისტების ამ გვარი საქციელი

*) ეს წერილი „ცნობის ფ-ში“, გავზავნე 2 ივნისს, მაგრამ, როგორც ჩანს, არ იწება მისი დაბეჭდვა, თუმცა ვერ გამოვიდა რა მოსაზრებით შეუძლიათ „ღია წერილზე“ პასუხი არ მაგებიონ. ვწუხვარ, რომ ამ მიზეზით პასუხი დამიკვიანდა და გთხოვთ თქვენი გაზეთის უმახლობელეს №-ში მოათავსოთ. ბ. ჩ. 8 ივნის.

ვაუწყე საზოგადოებას მსჯავრის დასადებათ, როგორც მათი ფიზიონომიის დამახასიათებელი ფაქტი. ავტონომისტები მუშებს დანაწილებას უქადაგებენ მაშინ, როცა ქუშებისათვის შეერთება, შეკავშირებაა საჭირო და მიკვირს, როგორ არ ცოდნია ეს ბ-ნ თ. სახოკიას და რათ მისაყვედურებს,—ამით პარტიას ჩირქი ეცხებაო. მართალია ჯერ ფოთისებური ამბავი სხვაგან არ მოუხდენია ნაციონალისტებს, მაგრამ ეს იმის ბრალია, რომ ამდენ ხანს სოროში იყვენ და მხოლოდ დღეს გამოფრინდნენ იქიდან. მომავალში-კი თუ დასცალდა, იმედი მაქვს, გააგრძელებენ მოღვაწეობას მავ ნიადაგზე და არ უღალატებენ თავიანთ პრინციპებს. რაც შეეხება იმ პირს, რომელმაც ფოთში ის მუხნათობა გასწია, გაზეთის საშვალეებით მის დასახელებაზე უარს ვაცხადებ, რადგანაც არ მინდა მას (ვინც უნდა იყოს) ისეთი «დათვური სამსახურია», ვაუწიო როგორც ეს მიყო ბ-ნ თ. სახოკიამ მე. აგრეთვე შეუძლებელათ მიმაჩნია გაზეთის საშვალეებით იმ საბუთების გამოქვეყნება, რომელნიც ამოწმებენ 26 მაისს ჩემ მიერ ნათქვამს, ჩვენ ვერ ვიკისრებთ ასეთ როლს და ისევ ბ. თ. სახოკიასათვის დავგიტოვებ! მან კარგათ იცის რაშია ცხად საქმე, რასაც გამოიწვევს გაზეთის საშვალეებით იმ საბუთების დასახელება, მაგრამ მაინც თხოვლობს მათ გამოქვეყნებას!...

ბ. თ. სახოკიას ეგონა ალბათ საფრანგეთში იყო, როცა თავის წერილს წერდა, თორემ რუსეთში ასეთი მოთხოვნა, მეტი რომ არ ვთქვათ, სახიფათო მაინცაა მოპირდაპირისათვის!..

„მაშ გაქცევა გინდათ?“—შემოგვძახებს ბატონი თედო, „რომ საბუთებს და კაცს არ დასახელებთო“. კარგათ იცის თედორემ, მისმა ამხ. და ხალხმა, ვინაა ის პირი და თუ ამ უკანასკნელს რაიმე ეჭვი ეპარება ჩემი სატყვეების სინამდვილეში ვთხოვ გამობრძანდეს სამედიატორად სამართალში. მე რაც ვთქვი ის ფაქტია, რომლის დამტკიცებაც შემიძლია და საბუთებიც ხელში მაქვს. იმ პირს შეუძლია მომმართოს წერილებით შემდეგი აღრესით: **Чохатаури. Веніамину Чхиквишвили.**

ბენია ჩხიკვიშვილი.

ლი ა შ ი რ ი ლ ი

თფილისის სათავად-ახნაურთ სკოლის ქართველ მასწავლებლებს მიმართ.

„დრონი იცვალნენ. დაძინებულმა გამოიღვიძა, თავი მაღლა აიღო და ხმა მაღლა ღაღადებს: „ასე ცხოვრება აღარ შეიძლება!“ გუშინდელი ყურმოქრილი ყმა დღეს თამამად ეუბნება ბატონს: «გეყოფა ბატონობა, თვითნებობა. ეხლა ადგილი დაუთმე იმას, ვინც თავის კისრით ატარებს «უღელს ვინც თავის ოფლით და სისხლით რწყავს თავის საქმეს!» («ცნ. ფ.» № 2834).

ვიწყებ ამ წერილს ერთი ჩემი მასწავლებლის, თფ. სათ.-ახნ. სკოლის და თქვენი ბელადის სიტყვებით და ვეცთები ამ ეპიგრაფის ქვევით დასახებულთა მოვეყვ ამ ღია წერილში, თუ როგორ ნიადაგზეა აღმოცენებული ეს სიტყვები, ან როგორი რეალიზაცია პოვა „თავისუფლების სიომ“ იმ წრეში, რომლის წარმომადგენელნი, თქვენ გაკვირვით თავისუფლების შესახებ.

მეც ხომ ამ ცოტა ხნის წინათ იმ ოჯახს ვეკუთნოდი, რომელსაც თქვენ განაგებთ, და ამიტომ შემიძლია გამოვავაშკარავო ის ფაქტები, რომელნიც ძირიანათ ეწინააღმდეგებიან თქვენ ძიერ გამოძახებულ ლიბერალურ ფრაზებს.

„თავისუფლების სიომ მიადწია სათ.-ახნ. სკოლამდის და გამოგვაფხიზლა ჩვენ, მოსწავლენიც. შორეულ ჩრდილოეთიდან სამხრეთამდი და ციმბირიდან პოლონეთამდე გამეფებულმა

განახლების სიომ ჩვენ შკოლაშიც სტუდენტთა თავისი ძლიერ მოსილი სხივი და როცა ჩვენ, მოსწავლეებმა, ბასუბი-გაგვიკით იმას და აშკარათ ხელი ვაუწოდეთ მთელი რუსეთის მოსწავლე ახალ-გაზღობას, ჩვენ შევეჯახეთ კარჩაკეტილი ბიუროკრატიზმის ეკლებს და ვიგრძენით ისეთი უსამართლობა, რომლის მსგავს ადგილი ძლიერ ძვირათ ქონდა სახელმწიფო სასწავლებლებშიც კი, როცა იქაც ისეთივე „არა კეთილსამიედონი“ აღმოჩნდნენ, როგორიც ჩვენ შევიქენით... მიუხედავად ამისა და სხვა მრავალ მის გვართა, თქვენ, ბატონო მასწავლებელნო, ძლიერ გაცხარებით აღაპარაკდით კრებებზე თუ პრესაში და ყოველნაირათ ცდილობთ დაუმტკიცოთ საზოგადოებას, რომ არ გავხართ სხვა ბიუროკრატებს და ყოველთვის და ყოველგან სამართლიანათ იქცევით.

„სიტყვა სხვაა, საქმე სხვაა და მათ შუა დიდი ზღვაა!“—მე გეტყვით და კიდევაც დაგიმტკიცებთ, რომ უსამართლობა და „ჩინოვნიკური“ მოქმედება თქვენ შკოლაში ჩაკეტეთ და შკოლის გარეთ კი დღეს, როდესაც მოქმედებაა საჭირო და არა ცარიელი სიტყვები, თქვენ დაიწყეთ სამართალზე ღაღადი და სიტყვების რახა რუხი. არა, უკეთესია დავუკვირდეთ თქვენს მოქმედებას და მაშინ უფრო შევიტყობთ რამდენათ პატიოსნურათ ასრულებდით თქვენ—თქვენს წმინდა მოვალეობას!

რადგან სათავად-ახნაურთ შკოლა იგივე გიმნაზიაა, ამიტომ პროგრამას მე ყურადღებას არ მავაქცევ: ამ მხრივ ისეთივე სამსახურს გვიწვედა ჩვენ, როგორც მთელი რუსეთის ახალგაზღობას. ჩემი მიზანია მოკლეთ შევეხო თქვენს **ზნეობრივ** და გონებრივ მოქმედებას...

დავიწყეთ ჩვენთვის სახსოვარ 26 იანვრიდან. ვალათ ვრაცხ ჩემ თავს, როგორც მოწმე, განვაცხადო რომ ნ. ყიფიანის წერილში, „ნიღაბ აფარებული ქართველი „პედაგოგები“ (მოგ. № 17), მოყვანილი ფაქტები სრული ჭეშმარიტებაა. აღმიანი შეტება, მაგრამ აღიარებს თავის შეცდომას. თქვენი მოქმედება კი არ ვიცი რას მივაწერო. მართალია, ბევრმა თქვენგანმა იმ დღეებში კიდევაც აღიარა, რომ 26 იანვარს უსამართლოდ და ცუდად მოიქცით, მაგრამ „ცნ. ფ.“ მე-2828 ნომერში თქვენი კორპორაციის წერილი რომ წავიკითხე, სწორე ვითხრათ რაღაც ზიზღი ვიგრძენ, მომავონდა თქვენი უსამართლო მოქმედებანი და ვთქვი: ნუ თუ ასეთი მასწავლებლების, აღმზრდელების და დამრიგებლების მსხვერპლი ვიყავი მეოქი...

ხლოდ თქვენგან კი არ მიკვირს ასეთი გადავარება ბ ნო შ. ა. ჩიტაძე, რადგან კარგათ მახსოვს, რომ იმის შემდეგ რაც პოლიციაში გამგზავრებას ვიპირებდით, ერთი ჩვენგანი გამოთხოვებისას დაგვიკითხათ—პოლიციაში რათ გვაგზავნიოთ, თქვენ შემდეგი ლანძღვით მიმართეთ: „რაებს ბოდავ, ალბათ თუ გძინავს, ჯერ გაიდვიძე და მერე მელაპარაკეო!“ შეიძლება ესეც ივაროთ, მაშინ კი იქ მყოფ მოწმეებს დავეკითხებით. არა, ბ-ნო შ. ა., თქვენ კიდევ რაღა გასამართლებელი პირი გაქვთ: სულ რამდენიმე თვე იყავით ჩამოსული, თითქმის არც ერთს ჩვენგანს არ იცნობდით და რომ გაიგეთ რა მიმართულების ვიყავით, ათი წუთის განმავლობაში, სხვების დაუკითხავათ *), უბრალო მიზეზის გამო **გავვლანძღეთ, ჩვენი რწმენა და პირადობა შეურაცხეთ და დავვითხოვეთ 12** მოსწავლე, მხოლოდ იმიტომ, რომ იმ სიტყვებს, რომელსაც თქვენ დღეს, ასე რახა-რუხით სროლილობთ, ჩვენ ნიადაგი ეუპოვნეთ და საქმით შევმოსეთ. ნუ თუ ამის ნება გქონდათ

*) მასწავლებლებმა კი იცოდნენ, რომ დათხოვნა ათი წუთის განმავლობაში მოხდა და არავითარი მონაწილეობა კი არ მიიღეს და არც პროტესტი განუცხადეს გამგეს მიერ უფლებების უზურპაციას. განა ეს საქციელი ნამდვილი ჩინოვნიკური არ არის?!

ზნეობრივად? იურიდიულად კი ხომ არც შეგეძლოთ 12 მოსწავლის 10 წუთში დათხოვნა? მერე თქვენ თუ მართალი იყავით და ჩვენ მტყუანი, რათ გვეხვეწებოდნენ მეორე დღეს და შემდეგ მასწავლებელნი, კომიტეტის წევრნი და თვით კომიტეტის თავმჯდომარე დაგბრუნებულყავით? რას იტყვით ამაზე ბ-ნო შ. ა—ძეს!... (მოწმე მთელი სკოლა) სად იყვენ ჩვენი დათხოვის დროს ჩვენი მასწავლებელნი? გულშემატკივრობაც ასეთი უნდა! მაგრამ იმათაც გამოვესაუბრო, უმეტეს თქვენ ბ-ნო აღმზღელო და მასწავლებლო ხ. პ. ლ—ო და ბ-ნო მასწავლებლო დ. გ. კ—ვილო!

როგორი ყურმოჭრილი მონა უნდა ყოფილიყო ის მოსწავლე, რომ თქვენი ლანძღვა და პირადობის დამცირება აეტანა ბ-ნო ხ. ლ—ო. ჯერ კიდევ რამდენიმე თვის შემოსული იყავით, წერის ეგზამენებზე დაგნიშნეს ასისტენტათ. თქვენ კი ნამდვილ პოლიციელის ზომებს მიმართეთ უფროს კლასებში. სამი-ოთხი მასწავლებლები დაგვცქეროდით თავზე და თქვენ კიდევ მოსწავლეებს გაფაცრებდით უჩინოდ სტოლებს, შეუნიშვნელათ აბრალებდით ამას თუ იმას შენ ქურდულათ იწერო და შეურაცხყოფას აყენებდით უღანაშაულო მოსწავლეებს. სწორეთ ამიტომ იყო, ბ-ნო ლ—ო, რომ კლასებიდან გისტუმრებდნენ შემდეგი სიტყვებით: „Долой полицейского“, „Ваше место в полиции“ და სხვა. თქვენ კი თქვენსას არ იშლიდით. (მოწმე 1903—1904 წლ. შექვეყნდა და შემდეგ კლასები და სხვ.) ამას თან ემატებოდა თქვენი მოსწავლეებისადმი ცუდად მოპყრობა. ამიტომაც იყო ბევრი მოსწავლეთაგანი იძულებული შეიქნა კერძოთ ემეცადინათ ერთ-ერთ საინტერესო საგანში და თქვენთვის ბოიკოტი გამოეცხადებინა. ამიტომ იყო პატივისცემით არ გაპყრობოდნენ მოსწავლეები; როდესაც კლასში მომავალს დაგინახავდნენ, მთელი კლასი ახმაურდებოდა. ხომ გახსოვთ, ერთ შევნიერ დღეს (ეს წელს იყო) მთელი ნახევარი საათი ისეირნეთ მეშვიდე კლასის წინ, ფიქრობდით დაწყნარდებოდნენ, მაგრამ რომ არ დაწყნარდა კლასი, შემოდით და უშვერი სიტყვებით დაგვიწყეთ ლანძღვა, გვიწოდეთ „Толстокожие...“ და სხვა.

ახლა გადავიდეთ თქვენზე ბ-ნო დ. გ. კ—ვილო! თქვენ გთხოვთ დამისახელოთ ისეთი მოსწავლე, რომლისთვისაც არ დაგეცინათ, არ შეურაცხყოთ მათი პირადობა, ან თუ ყოფილა ისეთი გაკვეთილი რომ მოსწავლეებთან უკმაყოფილება არ გამოგვეწყვიათ. ამიტომ იყო ბ-ნო დ. გ. კ—ვილო, რომ მთელი სკოლა ამხედრდა თქვენს წინააღმდეგ თქვენც საინტერესო საგანი გქონდათ—ფრანგული ენა. კარგათაც გვასწავლიდით. ხოლო თქვენმა ხასიათმა ყველაფერი შეგვადძლა. ამასთანავე გეტყვით, რომ ძლიერ ცუდად ეპყრობოდით ქველას და ყველაზე უფრო კი იმერლებს. ბევრჯერ გითქვამთ მოსწავლე იმერლებისათვის: „აქ თქვენი ადგილი არ არისო“. როდესაც მთელი კლასი ბოიკოტს გიცხადებდა ან გაკვეთილებზე უარს გეტყოდნენ, მაშინვე იმერლებს მივარდებოდით და აგრეთვე ყველას ვინც თავყანს არ გცემდათ, დაასმენდით გამგესთან და „ერთებით“ გაავსებდით ყურნალის უჯრებს. ერთი სიტყვით თქვენ სწეულებათ გქონდათ გადაქცეული მოსწავლის დაცინვა, ამა თუ იმის პირადობის შეურაცხყოფა და გალანძღვა. ამიტომაც იყო ბ-ნო დ. გ. კ—ვილო, რომ შარშან, წლის დამლევს იმის მაგიერ რომ მოსწავლეებს მადლობა გამოეცხადებინათ თქვენთვის, ზიზღი გამოგიცხადეს. ბ-ნ ს. რ. გორ—ძეს, უნდა მოვახსენოთ, რომ როდესაც მან გაიგო, რომ მოსწავლეებმაც გამოიღვიძეს, ხმა ამოიღეს და მოქმედებას შეუდგნენ, ისე გაკვეთილი არ გავიდოდა რომ შემდეგი დარიგება არ მოეცა: „მუშათა მოძრაობა თქვენს დახმარებას არ საჭიროებს და თუ ვინცობა თქვენც იმოქმედებთ რასმე, ტყუილათ დაიღუპებით, სახლიწში თუ არ გავზავნეს, რედგანაც იაპონიის ხელში გადადის, დაგიტყვენ და ციხეში დაგალობენო (მოწმე მეშვიდე კლასი).

რაც შეეხება აღმზრდელებს, რომლებიც ყურადღებას აქცევენ მოსწავლეების ზნე-ჩვეულებას, ერთი მათგანი შემდეგი პატიოსნების მაგალითს გვიჩვენებდა მოსწავლეებს: მეტისმეტი ლიბერალობით ნამეტანი დაუახლოვდა მოსწავლეებს, ხშირათ ესესხებოდა მათ ფულს და შემდეგ სრულებით არ

აძლეოდა... (რამდენიმე მაგალითი იყო); მეორე მათგანი 26 იანვარს სანამდის ცნობილი ინციდენტი მოხდებოდა, შემოვიდა ჩვენს კლასში და მოიწვია ის სამიოდე, ანტი-მოსწავლეები, რომლებიც შემდეგ პალტოს შესანახ კარებზე გადაგველობენ და ზოგიერთ ჩვენგანს ცემაც კი დაუპირეს.

ახლა ერთი „მარგალიტი“ იმის შესახებ, თუ როგორი მოსაზრებით ხელმძღვანელობდით ჩვენ აღზრდის საქმეში: რუსულის მასწავლებლათ თქვენ, მოიწვიეთ გიმნაზიიდან „ჩინოვნიკი“, რომელსაც სრულებით არაფერი ქონდა მასწავლებლის, მისი მოქმედება ყოველ „ჩინოვნიკის“ მოქმედებაზე დაბლა იდგა, საგანი სრულებით არ იცოდა, ტემებს ვერ გვისწორებდა, გაკვეთილს ვერ გვიხსნიდა და გვაფიწყებოდა ისიც რაც დაბალ კლასებში ვიცოდით. როდესაც მოგმართავდით, თქვენ, ასეთს პასუხს გვაძლევდით; „ჩვენც ვიცით, რომ თქვენი რუსულის მასწავლებელი მოუშალებელია და ვერაფერს ცოდნას მოგცემთო, მაგრამ მოვიწვიეთ იმისთვის, რომ გიმნაზიაში შეუძლია პროტექტია გავვიკეთოთო“. დიახ, თქვენაც დილობდით ისევე თქვენ სახელისთვის, გინდოდათ რომ პროტექტით და არა ცოდნით მიგველო დილობი.

ნუ თუ ახლაც თავის მართლებას დაიწყებთ? მაგრამ ისეთი თავის მართლებით როგორიც „ცნ. ფურც.“ მე-2828 ნომერში იყო ვერავის დააჯერებთ, და განა სიმართლის მომხრე უსაყვედურებს ვისმე რომ თავისი საბუთიანი აზრის გამოთქმისათვის ადგილი დაუთმოს გახეთში თქვენ კი «მოგზარისა რედაქციას სამართალში იწვევდით, რითაც ჩვენი გაჩუმება გინდოდათ, მაგრამ სჯობს ისინი გაჩუმდნენ, ვინც მართოდენ ლაპარაკობს და საქმეს გაუბრძის. თქვენი სიტყვა სხვაა, საქმე სხვაა, თქვენ ცხოვრება მოაკიდეთ სწავლას, ჩვენ კი მას შემდეგ, რაც კარგი და ავი გავარჩიეთ, სხვაფერი შეხედულება კვქონდა სწავლაზე: „non schulae, sed vitae dicimus“ და სწორეთ ამის გამო დღევანდელ პირობებისა და თქვენი წყალობით, დღე! ქუჩაში მოვხებით, მაგრამ შეიძლება აქ უფრო საჭირონი ვიქნეთ.

ს. კანდელაკი.

ბატონო რედაქტორო!

თქვენის პატივდემოვანი ყურნალის მეოცე ნომერში დაბეჭდილია სტატია „თავად-აზნაურთა დრუჟინის დასახასიათებლათ“ და ავტორი იოსებ ბესელიძე ამ სტატიის ბოლოს ბრძანებს, რომ გორის მაზრაში ხმა გავრცელდა, ვითომ დრუჟინის კომიტეტის წევრათ სხვათა შორის ნ. ცხველაძეც არისო. მე არ ვიცი ვინ ავრცელებს ამ ხმას და ან ვისა ჯერა ეს. სწორეთ სამწუხაროა, რომ ჩვენში ყოველივე ხმა ადვილათ ვრცელდება და ადვილათაც იჯერებენ. მე საჭიროთ ვთვლი გამოვაცხადო ურწმუნოთა დასარწმუნებლათ, რომ მე არც ვარ და არც შემძლო ყუფილიყავ წევრათ თავად-აზნაურთა დრუჟინის კომიტეტისა, რადგანაც მაგვარი ზომა მშვიდობიანობის ჩამოსაღებლათ არ ეთანხმება ჩემს შეხედულებას და ხასიათს. იქნება ბ. ბესელიძემ სხვის მოკრა ყური და ვერ შეიტყო რაში მდგომარეობს საქმე. დიდი ხანია მაწუხებს ის აზრი, რომ ჩვენში მრავალნი არიან ფოგორც გლცებთა შორის, უმაჟულონი და მცირე მამულონი და ამავე დროს კი უცხო ხალხნი ყოველივე ღონეს ხმარობენ დამშვიდდენ—სამუდამოთ დასახლდნენ ჩვენი მამა-პაპის სისხლით მორწყულ მიწა-წყმლზე. როდესაც რამდენიმე ქართველმა გამოაცხადა სურვილი შეედგინათ ქართველთა საზოგადოება ურთი-ერთის დახმარებისა! მე გამოაცხადე ჩემი სურვილი მიმელო მონაწილეობა ამ გვარის საზოგადოების შედგენაში და კიდევაც სხვებთან ერთათ ემეშვივნა ამ საზოგადოების წესდების დასაწყრათ. ეს წესდება დღეს დაწერილია და მალეც გამოცხადდება. თავი და თავი აზრი საზოგადოებისა ის არის, რომ დავეხმაროთ ყოველივე სახსრებით მცირე მემამულეთა და უმამულო ქართველთ შეიძინონ მამული და თავიანთ მეურნეობა მოაწყონ ისე, როგორც მოითხოვს ჩვენი ცხოვრების საჭიროება და თანამედროვე მეცნიერება. ჩვენი აწინდელი სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარობა მოითხოვს ჩემის აზრით, რომ დავეხმაროთ გაჭირვებულს ქართველს—ვინც უნდა იყვეს ეს ქართველი—გლეხი, თუ აზნაური, მღვდლის შვილი, თუ ვაჭრისა—მხოლოთ ქართველი კი იყვეს. მე ბედნიერათ ჩავთლი ჩემს თავს, თუ რითიმე ამ საზოგადოებას დავეხმარები და რასაც ფიქრობ და გვრძნობ ამ უამად ცოლათი მაინც გავავრცელებ.

5. ცხველაძე,

29 მაისს, 1905 წ.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.